

PHASELIS

Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi
Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies

Issue V (2019)

Phaselis Antik Kenti'nde 2018 Yılında Gerçekleştirilen Yüzey Araştırmaları ve Kazı Çalışmaları

*Survey and Excavation Studies in the Ancient City of Phaselis
in 2018*

Murat ARSLAN

 <https://orcid.org/0000-0003-1132-7423>

Nihal TÜNER ÖNEN

 <https://orcid.org/0000-0002-1098-028X>

The entire contents of this journal, *Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies*, is open to users and it is an 'open access' journal. Users are able to read the full texts, to download, to copy, print and distribute without obtaining the permission of the editor and author(s). However, all references to the articles published in the e-journal *Phaselis* are to indicate through reference the source of the citation from this journal.

Phaselis: Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies is a peer-reviewed journal and the articles which have had their peer reviewing process completed will be published on the web-site (journal.phaselis.org) in the year of the journal's issue (e.g. Issue IV: January-December 2018). At the end of December 2018 the year's issue is completed and Issue V: January-December 2019 will begin.

Responsibility for the articles published in this journal remains with the authors.

Citation M. Arslan – N. Tüner-Önen, "Phaselis Antik Kenti'nde 2018 Yılında Gerçekleştirilen Yüzey Araştırmaları ve Kazı Çalışmaları". *Phaselis V* (2019) 43-83.
<http://dx.doi.org/10.18367/Pha.19003>

Received Date: 19.01.2019 | Acceptance Date: 26.02.2019
Online Publication Date: 22.03.2019

Editing Phaselis Research Project
www.phaselis.org

Geliş Tarihi: 19.01.2019
Kabul Tarihi: 26.02.2019
Yayın Tarihi: 22.03.2019

PHASELIS

V (2019) 43-83
DOI: 10.18367/Pha.19003
journal.phaselis.org

Phaselis Antik Kenti'nde 2018 Yılında Gerçekleştirilen Yüzey Araştırmaları ve Kazı Çalışmaları

Survey and Excavation Studies in the Ancient City of Phaselis in 2018

Murat ARSLAN* – Nihal TÜNER ÖNEN**

Öz: Bu çalışma, 2018 yılı araştırma sezonunda Phaselis antik kentinde gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ve kazı çalışmalarına ilişkin genel bir görünüm oluşturmaya amaçlar. Çalışmanın odağında, 9 Temmuz – 03 Ağustos 2018 tarihleri arasında yürütülen yüzey araştırmaları bünyesinde hem kent içinde -polis ve kent limanlarında-, hem de teritoryumunda -büyük ölçüde Kemer, Tekirova ve Çamyuva beldelerinin sınırları içerisinde- gerçekleştirilmiş disiplinlerarası kent ve alan arkeolojisi çalışmaları yer almaktadır. 07 Ağustos – 20 Kasım 2018 tarihleri arasında yürütülen yerleşim arkeolojisi temelli kazı çalışmalarında ise, Hadrianus Kapısı ve Tiyatro başta olmak üzere, Tetragonal Agora ve Küçük Hamam'da belgeleme, temizlik, konservasyon ve restorasyona yönelik teorik ve pratik anlamda araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Phaselis, Disiplinlerarası Kazı ve Yüzey Araştırmaları, Hadrianus, Tiyatro, Agora

Abstract: This study aims to create a general view about field surveys and excavations carried out in the ancient city of Phaselis in 2018. The focus of this study contains interdisciplinary urban and field archaeology carried out both in the city -polis and ports- and in territory -largely in the borders of Kemer, Tekirova and Çamyuva- within the field surveys carried out between the dates July 9th – August 3rd 2018. As for the settlement archaeology performed between the dates August 7th and November 28th 2018, some theoretical and practical research were done relating to the documentation, cleaning, conservation and restoration of the Tetragonal Agora, Small Bath and notably the Theater and the Hadrians' Gate.

Keywords: Phaselis, Interdisciplinary Excavations and Field Surveys , Hadrian, Theater, Agora

Giriş

2018 yılı Phaselis araştırmaları¹ 9 Temmuz – 03 Ağustos 2018 tarihleri arasında yürütülen alan arkeolojisi ve tarihsel coğrafya odaklı disiplinlerarası yüzey araştırmaları ile 07 Ağustos – 20 Kasım 2018 tarihleri arasında yürütülen yerleşim arkeolojisi merkezli kazı çalışmaları olarak iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Yüzey araştırmaları Demre Müzesi Müdürlüğü Uzmanı Umut Bulmuş'un başkanlık temsilciliğinde arkeoloji, su altı arkeolojisi, epigrafi, tarihsel coğrafya ve mimari ekiplerinden oluşan multi-disipliner ekiplerle sürdürülmüştür. Kazı çalışmaları ise Antalya Arkeoloji Müzesi başkanlığında, Antalya Müzesi Müdürlüğü Uzmanı Melih Kılınç'ın temsilciliğinde ve Prof. Dr. Murat

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Antalya, marslan@akdeniz.edu.tr
 <https://orcid.org/0000-0003-1132-7423>

** Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Antalya, nihaltuner@akdeniz.edu.tr <https://orcid.org/0000-0002-1098-028X>

¹ Makalede farklı alan çalışmalarına ilişkin bölümler, o alanda araştırmalar yapan ekipler tarafından hazırlanmıştır. Bu sebeple her bir başlığın yanında, o alanda çalışan ekip üyelerinin adları belirtilmiştir. Söz konusu bölümlere ilişkin daha detaylı çalışmalar makale halinde yayımlanacaktır.

Arslan'ın bilimsel danışmanlığında gerçekleştirilmiştir. Yüzey araştırmaları teritoryumda ve kent içinde sürdürülmüştür.

Teritoryum Çalışmaları

Teritoryumda yürütülen araştırmalar kapsamında Üçoluk çevresinde Ekizce, Kırtepe, Uzuntaş, Kale, Anlıca Tepe, Oluklu Tepe ve Macar Gediği mevkilerinde; Hisarçandır çevresinde Palamut mahallesi, Örencik Damı ve Armutçuk mevkilerinde; Beycik Selim Mevkii'nde, Tekirova çevresinde Kızılöziçi, Kepez ve Kule mevkilerinde, Cennet Koyu'nda ve Gedelma'da çalışılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak Phaselis'in 48 km kuzeybatısında Kemer İlçesi'ne bağlı Üçoluk Mahallesi Ekizce Yaylası Tahtacı Mezarlığı (Karabalçık Mezarlığı) Ares kült alanında geçen yıl tespit edilen; fakat ayrıntılı olarak çalışılma fırsatı bulunamayan yazıtlar üzerinde belgeleme ve transkripsiyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Fig. 1). Bulunan yazıt içeriklerinin hepsi kült yazıtları olup Tanrı Ares Megalos ve/ya Epekoos adına dikilmişlerdir (bk. aşt. Epigrafi Çalışmaları).

Fig. 1. Ares Kült Alanı Genel

Ekizce'nin güneydoğusunda yükselen Oluklu Tepe üzerinde sürdürülen araştırmalar sırasında küçük bir yerleşim yerine işaret eden kalıntılara rastlanmıştır (Fig. 2). Oluklu Tepe içinde kalan bu alan, izlenime göre, batıdan kuzeye ve oradan da doğuya doğru bir oval çizerek kuru duvar tekniğiyle örülmüş duvarlarla tahkimatlandırılmıştır. Söz konusu tahkimatlı alana Feslikan Çukuru'ndan ufak, kıvrımlı ve sonunda merdiven oluşturulmuş bir patikadan girilmektedir. Girişin hemen doğusunda bulunan duvar kuzey-güney doğrultulu olup duvarın ölçülebilen kısmı yaklaşık 2 m genişliğinde, uzunluğu 9 m'dir. Duvarın köşesinden doğu-batı yönünde 11 m olarak ölçülebilmektedir (Fig. 3). Duvar daha sonra anakaya ile birleşmektedir.

Son derece geniş bir alan barındıran tepe içinde yaklaşık 6-10 oda tespit edilmiş olup, tepenin orta kısmının bir avlu gibi bırakıldığı düşünülmektedir. Avlunun olasılıkla, hayvanlar için olduğu söylenebilir. Tespiti sağlanan odalardan biri doğu-batı doğrultulu büyük taşlardan inşa edilmiş bir duvar örgüsünden oluşmaktadır. Aynı duvar kuzey-güney doğrultusunda bir duvarla kesiştirilerek anakayayla birleştirilmiştir (Fig. 4). Bu yapı kalıntısının güneydoğu yönünde yine anakaya kullanılarak oluşturulan kare formu bir oda tespit edilmiştir.

Tepenin zirvesinde doğuya ve batıya açık şekilde bir bakışa sahip olan noktada kaya düzleştirilerek dikdörtgen bir platform oluşturulmuş, ancak herhangi bir yapı taşına rastlanılmamıştır.

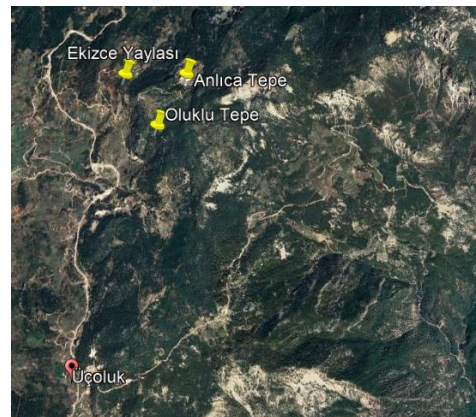

Fig. 2. Ekizce-Anlıca ve Oluklu mevkiileri

Fig. 3. Oluku Tepe Koruma Duvarına Ait Yıkıntı Alanı

Fig. 4. Oluklu Tepe Koruma Duvarı

Alanda biri gri diğeri kahverengi astarlı Roma Dönemi'ne tarihlendirilebilecek iki seramik parçası, bir taban döşemesi parçası ve büyük bir *pithos*'a ait olabileceği düşünülen ağız parçası fotoğraflanmıştır. Alanda yapıldığı tespit edilen kaçak kazılarda yaklaşık 1 m'lik dolgu toprak tespit edilmiştir. Bu kazılardan çıkmış olan seramikler Roma-Doğu Roma Dönemi'ne tarihlenebilmektedir. Oluklu Tepe'nin zirvesinde oldukça geniş bir yayılım gösteren alanın yer yer kayalar yer yer kuru duvar stilinde örülmüş tahkimat duvarlarıyla koruma altına alındığı görülmektedir. Bu koruma altına alanın içinde kayalara yaslandırılmış odaların duvarlarının temelleri görülebilmektedir. Alanın hemen kuzey-kuzeybatı etekleri tarım alanı olarak kullanılmış olmalıdır. Söz konusu alanda çokça seramik parçası bulunmuştur (Fig. 6).

Üçoluk Mevki yönünde güney-güneybatıya doğru oldukça uzak mesafeli bir bakışa sahip olan söz konusu yerleşim alanı tahkimat yapılarının gösterdiği üzere tehlikelere karşı korumaya alınmıştır (Fig. 7). Söz konusu surların Cors ile koordinatları elinmiş ve topografik haritamıza işlenmiştir.

2018 yılı çalışmaları kapsamında Üçoluk Köyü sakinlerinden Mustafa Atalay'ın eşliğinde Üçoluk'tan kuş uçuşu 5 km kuzey-kuzeybatı'da konumlanan Kale mevkiine gidilmiştir. Kızıl İn olarak adlandırılan kayalığın hemen kuzeydoğusunda yükselen, batı ve kuzey yamaçları oldukça dik yükselen bir tepenin üzerinde, küçük boyutlu tahkimatlı bir yerleşim bulunmaktadır. Her yönden 80 cm genişliğinde, çift duvar tekniği ile inşa edilmiş bir surla çevrilen tahkimli yapının güneydoğu cephesinde surla dayalı alt alta ilerleyen üç oda ve mazgal delikleri bulunmaktadır. Surun kuzeydoğu köşesindeki ilk odada kapı kalıntısı yer almaktadır (Fig. 8-9).

Yapının kuzeydoğu surunun dışında bir adet yarı silindirik ve iç bükey oyulmuş taş bulunmuştur. Çapı 50 cm, boyu 70 cm uzunluğunda olan yarı silindirik taşın üst kısmının her iki yanında 10 cm'lik kesme vardır (Fig. 10).

Kuzey yamacın ucu tamamen uçurum olmasına karşın üst kısımlar yine de küçük ve şekilsiz taşlarla örülerek sağlamlaştırılmıştır (Fig. 11). Tüm kuzey yamaç boyunca oda oda teraslama yapılmış olup bu yerin yerleşim yeri olarak kullanıldığı anlaşılmıştır (Fig. 12).

Fig. 5. Düzleştirilmiş Kaya Platform

Fig. 6. Oluklu Tepe Seramik Buluntuları

Fig. 7. Oluklu Tepe'den güney-güneybatı yönüne bakış

Fig. 8. Kale Mevkii, doğu yüzü çeviren surlar

Fig. 9. Kale Mevkii, Kuzeydoğu surlar bitişik odalar

Kuzey yamaçta odalar arasında sokak düzenlemeleri dikkat çekmektedir. (Fig. 13). Duvar kuzey-batı uçtan güney yönünde devam etmekte olup bir süre sonra takip edilememektedir, ancak güney uçtaki başlangıç noktasında üçgen şeklinde birleştiği düşünülmekte ve kuşbakışı bakıldığında yamuk planlı olduğu anlaşılmaktadır. Etrafta çatı kiremitleri ile kaba seramik parçaları görülmüştür.

Fig. 10. Yarı silindirik taş buluntu

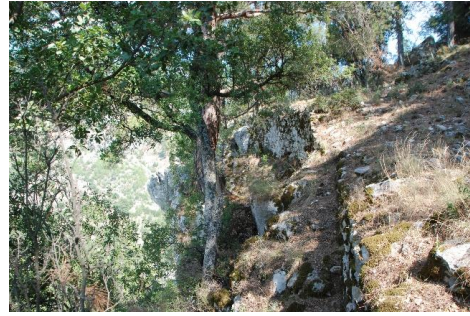

Fig. 11. Kuzey yamaç boyunca uzanan sur

Fig. 12. Kuzey yamaç yerleşimi

Fig. 13. Kuzey yamaçta sokak düzenlemeleri

Hisarçandır çevresinde devam ettirilen çalışmalar kapsamında Ekizce Yaylası sakinlerinden Mehmet Güneş eşliğinde Hisarçandır'ın (Fillara) Palamutlu Mahallesi'nde ikamet eden Ramazan Hız'ın

evinin bulunduğu arazi içinde yan yüzeylerinde kalkan bezemesi, ön cephesinde ise ortada *tabula ansata* içinde yazıt, *tabula*'nın sağ ve sol yanında ise birer kabartma insan büstü figürü yer alan podyumlu bir lahit ile bir adet de adak steli tespit edilmiştir (Fig. 14-15). Söz konusu stel üzerinde süslemeli bir çerçeve içinde ortada bir kadın (tanrıça?) figürü, sağ ve sol yanında da birer erkek figürü bulunan kabartma işlenmiştir.

Fig. 14. Fillara Mevkii Podyumlu Lahit

Fig. 15. Kabartmalı stel

Fig. 16. Armutcuk mevkii lahit

Palamutlu Mahallesi'nde görülen lahdin kuzeydoğusunda teraslama yapılmış olan tepenin yamacında, Armutcuk mevkii'nde başka bir lahde rastlanmıştır. Olası yazıtlı ön yüzü toprağa gömülüdür. Kapağı olmayan lahdin her iki yan cephesinde kalkan betimi vardır (Fig. 16).

Hisarçandır Köyü'nün yaklaşık iki kilometre kadar güney-güneybatısında, eski Kumluca-Antalya karayolunun hemen doğusunda yükselen hafif efimli yamaç üzerinde ise semerdamlı kaya oyması başka bir (*khamosorion*) lahit daha kayda geçirilmiştir. Lahdin kapak kısmında çift boğa figürü bulunup kapak yarı silindirik şeklindedir. Tekne ise ön cephede bulunan *tabula ansata*'nın sol üst kısmından tahrip edilmiştir. Yazıt ise oldukça aşınmış şekilde olup okunamamaktadır. *Tabula ansata*'nın her iki tarafından yuvarlak çerçeve içerisinde kadın ve erkek portreleri bulunmaktadır. Kaya zemine oturtulan teknenin sağ ve sol tarafı seki şeklinde işlenmiştir (Fig. 17-18).

Fig. 17. Semerdamlı Kaya Lahdi

Fig. 18. Semerdamlı Kaya Lahdi

Lahdin doğusunda bir çiftliğe ait olduğu düşünülen yapı kalıntılarına rastlanmıştır (Fig. 19). Günümüzde kullanılan asfalt yola doğrudan bağlantı yapan bir patika yol ile alan içerisine ulaşılmaktadır. Yerleşim güneye bakışlı eğimi yüksek yamaç boyunca sıkışık nizamda inşa edilen kısmen simetrik çok sayıda mekanlarla işgal edilmiştir. Çoğunlukla dördül ya da dikdörtgen formlu plan tasara sahip olan bu yapılar kireç katkılı harç ile desteklenmiş poligonal nitelikteki kaba taşlarla örülen kagir duvarlarla vücuda getirilmiştir. Bu duvarların ortalama genişlikleri 0.70 m'dir. Alanı örten yoğun mimari enkaz, akıntı dolgu ve bitki örtüsü nedeniyle mevcut mimari fizibileteyi net olarak izleyebilmek zordur; ancak *gps* aracılığıyla kayıt altına alınan sayısal değerlerden hareketle yerleşimin rölövesi büyük oranda tanımlanabilmiştir (Fig. 20).

Fig. 19. Google Earth üzerinden Çiftlik Yerleşimin konumu

Fig. 20. Çiftlik Yerleşimi çizim çalışmaları

Alandaki yapılaşmalar çoğunlukla doğu-batı istikamette yan yana planlanan mekanlardan oluşmaktadır. Bu kapalı yaşam alanlarına girişler ise güney duvarlarda tasarlanan kapılar aracılığıyla sağlanmaktadır. Girişlere ait kapıların çalışma prensipleri konusunda fikir sunabilecek bulgular alanda tek bir örnek (Kapı Eşiği) temsil edilmektedir. Yapılar kompleksini oluşturan her bir ünitenin fonksiyonelliği üzerine net bir tanımlama yapabilmek şu an için mümkün değildir, ancak gerek imari yayılım alanı gerek mezarlık unsurlarına dair tekil örnekler burada dikkate alınabilecek miktarda popülasyona ve iş gücüne işaret etmektedir. Alan içerisinde sivil konut amaçlı inşa edilen mekanların varlığı dışında farklı işlevsellikleri bulunan herhangi bir yapılaşma görülmemektedir (Fig. 21). Çiftliğin batısı, lahdin ise kuzeyinde büyük kaya parçaları yer yer düzeltilerek büyük boyutlu düzensiz taşlarla örülerek bir yapı birimi olarak kullanılmıştır. Söz konusu birim iki küçük odadan oluşmaktadır. Ayrıca yapıya ilişkin bir de kapı kalıntısına rastlanılmıştır.

Drone Deploy yazılımı aracılığıyla çiftliğin bulunduğu 3.37 hektarlık alan karelajlara bölünüp otonom uçuş planı çıkarılmış ve 55 m. yükseklikten 6 dakikalık uçuş süresi sonrasında 84 adet hava fotoğrafı alınarak alanın orthofoto'su ve SAM (Sayısal Arazi Modeli) ile birlikte 3 boyutlu modeli üretilmiştir (Fig. 22).

Üçoluk mevkii civarında sürödürülen çalışmalar kapsamında Mustafa Atalay eşliğinde Üçoluk'tan yaklaşık dört kilometre kuzey-kuzeydoğu istikametinde yükselen dağlık alanda 1500 m rakımda konumlanan "Macar Gediği" olarak adlandırılan mevkiye gidilmiştir.

Söz konusu mevkinin kuzeyindeki tepe üzerinde teras düzenlemeleri bulunmaktadır. Ayrıca mevcut teras düzenlemeleri üzerinde yer yer odalar ve gözetleme kulesi kalıntıları yer almaktadır. Bu mevkiden doğu yönde Göynük Boğazı, kuzeybatıda Anlica ve Oluklu tepeler, batısında Kızıl İn, Kale ve Beydağları ile doğu-güneydoğu yönünde Katran (Kavak) Dağı görülebilmektedir (Fig. 23-25).

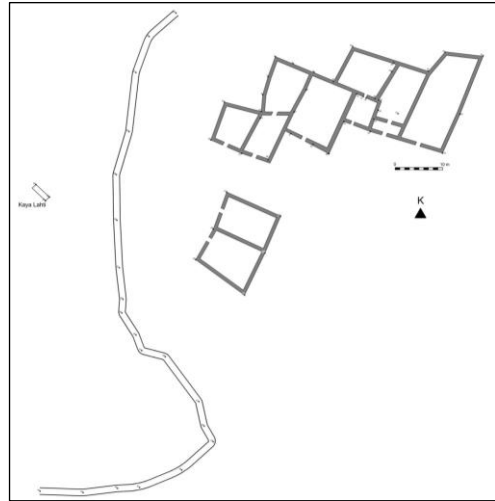

Fig. 21. Hisarçandır-Armutcuk arası çiftlik yerleşimi plan çizimi (B. Gürel – M. Şimşek)

Fig. 22. Hisarçandır-Armutcuk arası çiftlik yerleşimi hava fotoğrafı

Fig. 23. Macar Gediği Konum

Fig. 24. Macar Gediği teras yapıları

Fig. 25. Macar Gediği Teras Ayrıntı

İlk olarak 2017 yılı teritoryum çalışmaları sırasında Üçoluk Yaylası'nın Uzuntaş Mevkiin'de (Fig. 26) tespit edilen yak. 20 m yüksekliğindeki bir kayalığın terasına merdiven işlenerek inşa edilen *khamosorion* ile aynı kayalığı kuzeyinde tespit edilen kare formuna sahip kaya işliğinde digital belegeleme çalışmaları yürütülmüştür. Havuz kısmı yak. 250 cm x 170 cm ölçülerinde olup yak. 30 cm derinliğe sahip olan işlik havuzunun 50 cm üstünde gene ana kayaya oyulmuş 35 cm x 35 cm ölçülerinde kare planda 20 cm derinliğe sahip bir boşluk yer almaktadır (Fig. 27). İşlikle ilişkilendirilen bu oyuğa aynı ölçülerde bir tahta aparatın oturtulduğu anlaşılmaktadır. Kollalemis adlı bir şahsa ait olduğu saptanan mezarın kapağı kaçak kazıcılar tarafından tahrip edilmiştir. 220 cm x 120 cm ile 150 cm yüksekliğe sahip *khamosorion*'un iç derinliği yak. 70 cm'dir. Bu yılki çalışmamızda söz konusu tekne içinde kaçak kazılarda karotla bir delik açıldığı gözlemlenmiştir (Fig. 28).

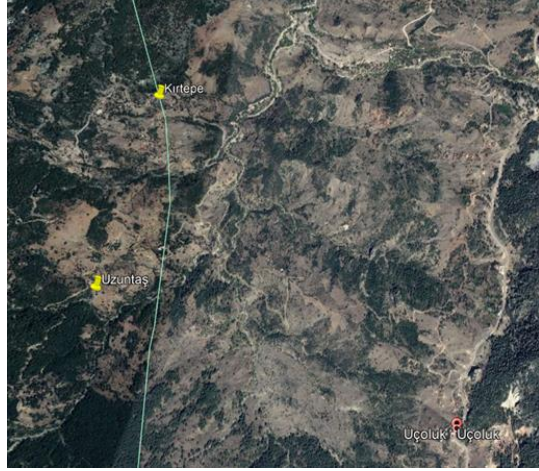

Fig. 26. Üçoluk Uzuntaş ve Kırtepe Mevkiileri

Fig. 27. Uzuntaş Çiftlik, işlik

Fig. 28. Uzuntaş çiftlik, kaya lahdi

Söz konusu alanın yakın çevresinde yapılan yüzey araştırmaları esnasında bu bölge içerisinde yerleşik sivil yaşama dair güçlü kanıtlar sunacak arkeolojik bulgulara rastlanmamıştır. Ancak kayalık alanın batısında uzanan dik yamaçlar üzerinde özgün kullanım yerinde korunamayan bir adet kapı eşiğine ve yakınında bir adet ağırlık taşına rastlanmıştır (Fig. 29-30). Gerek kayalık alanın kuzey eteğinde ana kayaya tasarlanan bir adet ürün presleme işliği-haznesi ve ele geçen ağırlık taşı, yakın civardaki ekeneklerden elde edilen mahsulün yine burada işlendiğine işaret eden güçlü kanıtlardır. Alan içerisinde sivil yapılaşmalarla bağlantılı olarak bir kapı eşiği dışında herhangi başkaca bir mimari unsura tesadüf edilmemiştir. Alanın hemen güneyinde akan dere vadisi nedeniyle çiftliğe ait kalıntılar tahrip olmuş olmalıdır (Fig. 31).

Fig. 29. Uzuntaş Çiftlik, kapı eşiği

Fig. 30. Uzuntaş Çiftlik, ağırşak

Fig. 31. Uzuntaş Çitlik alanı

Fig. 32. Uzuntaş hava fotoğrafı

Drone Deploy yazılımı aracılığıyla mezarın ve ışığın bulunduğu kayalık alanda 1 hektarlık alan karelalara bölünüp otonom uçuş planı çıkartılmış ve 45 m yükseklikten yaklaşık 7 dakikalık uçuş süresi sonrasında 75 adet hava fotoğrafı kaydedilerek alanın *orthofotosu* ve SAM ile birlikte 3 boyutlu modeli üretilmiştir (Fig. 32).

Uzuntaş'ta yürütülen çalışmaların ardından yine 2017 yılında Üçoluk –Söğütçuması yolu üzerinde Kırtepe mevkiinde (Fig. 26), yolun yak 10 m kenarında tespit ettiğimiz, biri oldukça tahrip olmuş iki podyumlu ve üçgen çatılı lahitin etrafında çalışmalar yürütülmüş ve lahitlerin hemen doğusunda konumlanan yer yer kesme taşlardan yapılmış çiftlik evi kalıntısının cors ile çizimleri yapılmıştır (Fig. 33).

Söz konusu basit konutların inşasında kullanılan malzeme kaba işli kısmen polygonal hatlar arz eden nitelsiz molozlardan oluşmaktadır. Kalınlığı ortalama 0.70 m. olan bu duvarlarda herhangi bir bağlayıcı kullanılmamıştır. Bu nedenle mevcut rölöve içerisinde bulunan yapı duvarları büyük oranda tahrip olmuştur. 2,5 dekarlık araştırma alanında izlenen ve sayısal lokalizasyon kayıtları tutulan dört adet konut kısmen asimetrik olup dördül plana sahiptir ve kapı geçişleri doğu cephelerde tasarlanmıştır. Alanın kuzeybatı sektöründe bulunan dikdörtgen formlu, yapıya bitişik nizamda tasarlanmış bir ışık dikkat çekicidir. Burada ana kayaya oyulan bir ahşap gediği bölgede fazlaca rastlanan sıvı ürün üretim işliklerinden birinin var olduğuna işaret eder.

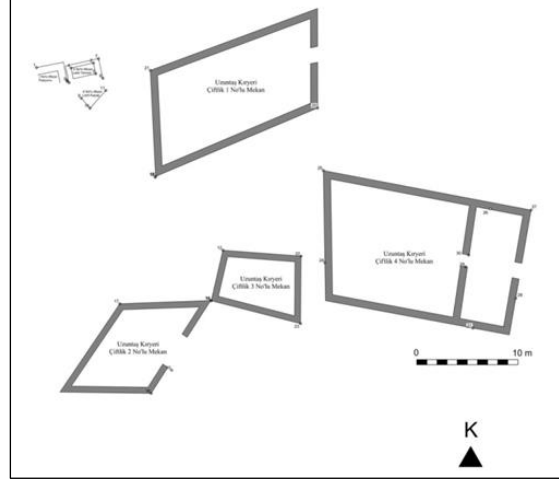

Fig. 33. Kırtepe Çiftlik Yerleşimi
(B. Gürel – M. Şimşek)

Fig. 34. Kırtepe Mevkii çiftlik yerleşimi

Ayrıca yine aynı sektör içerisinde biri oldukça iyi durumda olan iki adet lahte ilişkin belgeleme çalışmaları geride bırakılan yıllarda gerçekleştirilmiştir. Alanın genel mimari yayılım hacmi, üretim alanları ve yerleşimle sıkı ilişki içerisinde bulunan mezarlık unsurları yerleşke içerisinde sosyal ve ekonomik anlamda uzun süreli bir yaşamın ve zirai faaliyetlerin olduğuna dikkat çekmektedir (Fig. 34).

Hisarçandır Palamutlar mevkiinde yürütülen araştırmalarda, Phaselis'ten yaklaşık 45 km kuzeybatıda, Üçoluk'tan 5.5 km kuzeyde, Armutcuk Mevkii Palamut mahallesinin doğusunda (Fig. 35), Kumluca-Antalya karayolunun yaklaşık 100 m batısında konumlanan tepecik üzerinde, bir temenos ile yükseltilmiş platform üzerinde iki lahit tespit edilmiştir. Lahitlerden birinin sadece kapağı korunmuştur, sağlam olan lahdin ise ön yüzünde tabula ansata içerisinde bir mezar yazıtı bulunmaktadır, kapağı ise hemen yakınına devrilmiştir.

Fig. 35. Palamutlar Mevkii

Phaselis'in güney-güneybatısında, Tekirova civarında sürdürülen çalışmalar sırasında Antalya Kumluca karayolunun Kızılözüçü Mevkii'nin batısında kalan eteklerde çok sayıda antik teras yapısı ile üç alanda düzensiz dörtgen yapı kalıntıları tespit edilmiştir (Fig. 36). Orta ve büyük boyutlardaki taşlarla yapılan teraslar paralel bir düzen göstermektedir (Fig. 37). Antalya-Kumluca karayolundan kuzeye doğru ayrılan Narlı yolunun girişinden itibaren vadinin her iki tarafında Tahtalı Dağ'a doğru yamacı kaplayan teraslar hem Phaselis sakinlerinin hem de Tekirova civarında bulunan çiftlik yerleşimlerinin kullanımında olmalıdır.

Fig. 36. Teras yapıları ve yapı kalıntıları

Fig. 37. Narlı yolu civarından teraslar

Narlı Yolu'na ayrılan kavşaktan 500 m kuzeyde modern yolun kenarından doğuya doğru madenciler tarafından yaklaşık 200 m'lik bir tali yol açılmıştır. Yolun son bulunduğu noktada oldukça büyük bir maden çukuru(?) bulunmakta olup bu alanda büyük çaplı bir tahribat gözlemlenmiştir (Fig. 38). Madenin hemen altında (doğusunda) yaklaşık olarak 3 m genişliğinde koruma duvarları yer almaktadır (Fig. 39).

Tekirova merkezinin yaklaşık iki kilometre kuzeybatısında, Kepez Mevkii'nde orta ölçekli bir çiftlik yerleşimi tespit edilmiştir (Fig. 36). Öncelikle alanın ana sınırlarını belirleyen polygonal nitelikteki kuru duvarın sınırları tespit edilmiştir. Cors cihazıyla birlikte yapının duvarları, iki adet kapı girişi ve iki adet ışık yapısının koordinatları ve oryantasyonları hassas ölçüm ile kayıt altına alınarak yapının ana hat planı çıkarılmıştır (Fig. 40).

Fig. 38. Maden çukuru (?)

Fig. 39. Tahkimat duvarı

Yoğun moloz yığıntısının varlığına rağmen alan içerisinde yapılan incelemelerde yaşam amaçlı kullanılan herhangi bir konut kalıntısına rastlanılmamıştır. Aynı durum avlu duvarının yakın çevresinde de geçerlidir. Yapının iç kısmında bulunan ışık 1 no'lu ışık olarak adlandırılmıştır. Burada son derece basit ve sade bir işçilik görülür öyle ki mevcut ana kaya basit bir şekilde traşlanarak düz bir zemin oluşturulmuş ve bu alanda işlenen üründen elde edilen sıvı (zeytinyağı, şarap) basit bir çörten aracılığıyla yapının güneyinde özenle inşaa edilen içi sıvalı bir sarnıca akıtılmıştır (Fig. 41-42).

Yapının kuzey hattını oluşturan anakaya üzerinde, oda içine bakan dikdörtgen formu bir adet niş bulunur. Bu alanın mevcut rölöveden hareketle üzerinin açık olduğu anlaşılmaktadır. 2 no'lu ışık ise ana duvarın kuzeydoğu köşesinde anakaya üzerinde tasarlanmıştır. Oldukça yüksek bir kot üzerinde bulunan bu atölye/işlik dördüml bir plana sahip olup iki adet mekana bölünmüştür (Fig. 43). Yapıya ilk girişi batıdaki kapıdan olup oradan da kuzeydeki ikinci odaya geçiş sağlanmaktadır. Alanda kısmen korunan duvarlara ait dağınık ya da *in situ* haldeki taşlar görülmektedir. Her iki mekana açılan kapılara ait eşiklerin son derece iyi korunduğu ve üzerlerindeki izlerden nasıl bir çalışma prensibine sahip oldukları anlaşılmaktadır (Fig. 44). Yapı biri güneyde diğeri doğuda olmak üzere iki adet sahiptir.

Drone Deploy yazılımı aracılığıyla çiftliğin bulunduğu 1 hektarlık alan karelajlara bölünüp otonom uçuş planı çıkarılmıştır ve 50 m yükseklikten 4 dakikalık uçuş süresi sonrasında 84 adet hava fotoğrafı kaydedilerek, alanın orthofoto'su ve SAM (Sayısal Arazi Modeli) ile birlikte üç boyutlu modeli üretilmiştir (Fig. 45).

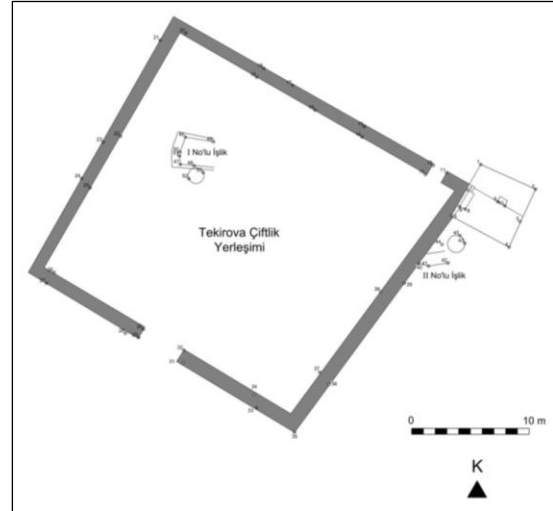
Fig. 40. Tekirova çiftlik yerleşimi
(B. Gürel-M. Şimşek)

Fig. 41. Tekirova Çiftlik, 1 no'lu işlik

Fig. 42. Tekirova Çiftlik, 1 no'lu işlik sarnıç

Fig. 43. Tekirova Çiftlik, 2 no'lu işlik

Fig. 44. Tekirova Çiftlik, Kapı

Fig. 45. Tekirova Çiftlik hava fotoğrafı

Söz konusu çiftliğin kuşuçuğu yaklaşık bir kilometre güney-güneybatısında, Antalya-Kumluca Karayolunun doğusuna uzanan Yarıkpınar'ın karşısındaki tepenin (Kepez Başı) güneybatı zirvesinde (Fig. 36) hem Kemer Çalış Dağı'nı hem de Üç Adaları gören yuvarlak formu bir gözetleme kulesi mevcuttur (Fig. 46).

Fig. 46. Kule'den Üçadalar'a bakış

Güneyde Musa Dağı'nın zirvesini görmektedir. Zirvenin üzeri neredeyse tamamen kayalıktır. Gözetleme kulesi için zirvedeki kayalık alan düzeltilmiştir, fakat tam kalıntıların üzerine inşa edilen yüksek gerilim hattı direği alanı oldukça tahrip etmiştir (Fig. 47). Bu kulenin çapı yaklaşık 425 cm'dir. Aynı yerel kayadan işlenmiş [biri kalın (85x35x30) biri ince (68x25x48) olmak üzere] dikdörtgen bosajlı birkaç yapı malzemesi bulunmaktadır (Fig. 48). Söz konusu yapının hemen kuzeyinde bir sarnıç yer almaktadır. Sarnıcın ağız çapı 2 m ve yuvarlak şekilli gözetleme kulesine olan uzaklığı yaklaşık 2 m'dir. Bugün yüksek gerilim hattının bir ayağı beton ile yapıştırılıp bu sarnıcın içine oturtulmuştur (Fig. 49). Bu kayalıktan bir alt kota inen merdivenler ve onun üstünde de bir 90 cm genişliğinde ve 50 cm derinliğinde kapı eşiği korunagelmıştır (Fig. 50).

Fig. 47. Kule üzerindeki yüksek gerilim hattı

Fig. 48. Yuvarlak planlı kuleye ait bosajlı blok

Fig. 49. Sarnıç

Fig. 50. Kaya merdivenleri

Phaselis'in yakın çevresinde sürdürülen çalışmalar kapsamında Cennet Koyu'na bağlanan vadinin güney yamacında ve denize yakın bir konumda, deniz seviyesinden yaklaşık 18 metre yukarıda iki adet nekropolis şapeli tespit edilmiş ve bunlardan bir tanesi belgelenmiştir. İki numaralı Nekropolis Şapeli olarak adlandırılan Şapel, kentin Kuzey Nekropolis alanı dâhilinde ve lahit stoğunun yoğun olduğu bir bölgede bulunmaktadır, oldukça dik eğimli bir arazi üzerine ve yer yer ana kaya da kullanılarak inşa edilmiş olan şapel, doğu – batı ve kuzey – güney akslarında 15.20 x 11.50 metrelik ölçülere sahiptir (Fig. 51-52). Yapı, yaklaşık doğu- batı doğrultusundaki suni bir teras üzerinde konumlanmaktadır. Yapı tonoz örtü sistemine sahip, naosu tek mekânlı, küçük boyutlu bir şapeldir. Çevresinde farklı işlevlere sahip olduğu anlaşılan farklı mekânlar bulunmaktadır (Fig. 53).

Fig. 51. II no.lu Nekropolis Şapeli; naos, batıya bakış

Fig. 52. Giriş mekânı ve naos doğuya bakış

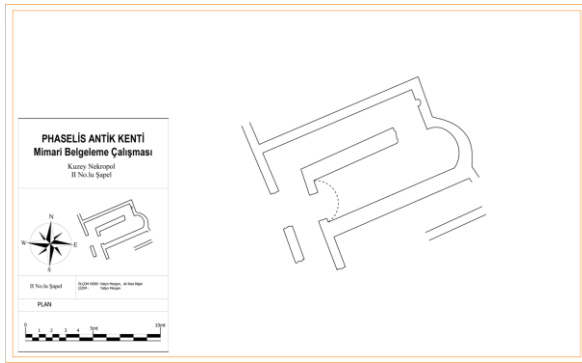

Fig. 53. II No'lu Şapel Plan (Y. Mergen)

Fig. 54. Arap Mezarlığı Mevkii, Şapel

2018 yılı teritoryum çalışmaları kapsamında son olarak ihbar yoluyla elde edilen bilgiler üzerine, Antalya Müze Müdürlüğü'nün de bilgisi dâhilinde, Gedelma'da Arap Mezarlığı mevkiinde bulunan şapel yapısında çalışmalar yürütülmüştür (Fig. 54).

Şapel ormanlık alanda ve bir düzlük üzerinde yer almaktadır. Yapının çevresindeki kalıntılardan burada başka yapıların da olduğu anlaşılrsa da işlev tespiti mümkün değildir (Fig. 55). Şapel doğu batı doğrultusunda uzanan tek mekanlı bir naosa sahiptir. Naos olasılıkla arkosolion düzenlemelidir. Naos'un doğusunda içten ve dıştan yuvarlak bir apsis izlenmektedir. Apsis'teki izlerden yapının daha önce de sistematik şekilde defineciler tarafından defaten kazıldığı anlaşılmaktadır; zira apsis'in ana aksında bulunan kesmetaşlar sökülmüş burası kazılan toprağın dışarı atılması için bir koridora dönüştürülmüştür. Yapının naosunun kuzey ve güneyinde farklı işlevlere sahip olduğu anlaşılan mekânlar bulunmaktadır. Ayrıca kuzey doğuda ve apsis'in hemen dışınd apsis ile ortak duvarı kullanan apsisli başka bir mekanın izleri görülmektedir. Yapının özellikle kuzey, kuzeybatı ve kuzeydoğu bölümleri oldukça yüksek yıkıntı molozu ile kaplanmış olduğundan bu mekanlar açıkça gözlemlenememektedir.

Fig. 55. Arap Mezarlığı Mevkii, Şapel

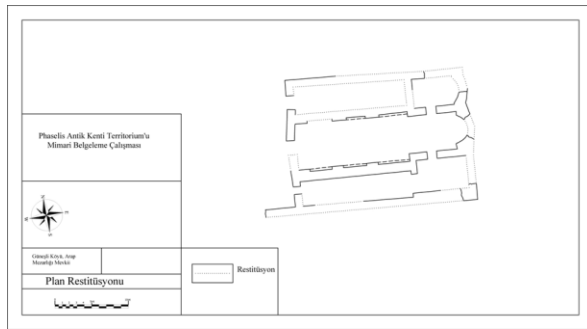

Fig. 56. Şapel Plan Çizimi (Y. Mergen)

Bununla beraber güney mekanlar defineciler tarafından parçalı olarak kazıldığından daha rahat izlenebilmektedir. Şapel doğu – batı ve kuzey – güney akslarında 19.50 x 12.50 metre ölçülerine sahiptir (Fig. 56).

Hadrianus Kapısı Çalışmaları

2018 yılı kazı sezonunda Hadrianus Kapısı'nda konservasyon ve restorasyona ilişkin çalışmalar yürütülmüştür. Bu bağlamda Phaselislilerin İmparator Hadrianus onuruna inşa ettikleri, tek kemerli anıtsal kapının entablature bölümü yapı elemanları sağlamlaştırılarak bir araya getirilmeye çalışılmıştır (Fig. 57-58).

Fig. 57. Hadrianus Kapısı Restorasyon Çalışmaları

Fig. 58. Hadrianus Kapısı Restorasyon Çalışmaları

Fig. 59. İthaf Yazıtı Düzenleme Çalışmaları

Fig. 60. İthaf Yazıtı Düzenleme Çalışmaları

Fig. 61. İthaf Yazıtı

Fig. 62. İthaf Yazıtı Parçası

Güney Liman tarafındaki ön yüzünde konumlandığı tespit edilen ithaf yazıtına ait parçalardan sağlam olanları sağlıklı bir şekilde sergilemek için, anıtsal kapının hemen güneydoğu önünde bulunan boş alanda düzenleme çalışması yapılmıştır (Fig. 59-62).

İmparatorun MS 130-131 yılındaki seyahati için olan söz konusu ithaf yazıtı toplamda 6 arşitrav bloğu üzerine yazdırılmıştır. Söz konusu bloklardan 1,2, 4 ve 6. bloklar diğerlerine göre kısmen daha iyi korunmuşlardır. 3. blok üç; 5. blok ise iki ayrı parçaya kırılmıştır. Yürütülen konservasyon ve restorasyon çalışmaları sırasında bu parçalar bulunmuş ve tamamlama yapılmıştır (Fig. 63).

Tiyatro Çalışmaları (L. Kaderli*)

Phaselis kentinde tiyatro ile ilgili ilk çalışmalar 1968 yılında H. Schläger tarafından başlatılan, 1969 yılındaki ölümünden sonra J. Schäfer'in idaresi altında sürüdü-

Fig. 63. İthaf Yazıtı 3. Blok

* Dr Öğr. Ü., Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı, Kayseri, drleylakaderli@gmail.com

rülen araştırmalar sırasında gerçekleştirilmiştir (Fig. 64)². 1980 ve 1990'lı yıllarda C. Bayburtluoğlu başkanlığında yürütülen kazı çalışmaları ile Antalya Müzesi tarafından gerçekleştirilen temizlik ve düzenleme çalışmaları sırasında da tiyatrodaki temizlik ve kazı yapılmıştır (Fig. 65)³. Belgelerden anlaşıldığı üzere söz konusu çalışmalarda daha çok tiyatroya ulaşım, sahne binası ve orkestra alanı üzerinde yoğunlaşmış, tiyatro genelinde ise bitki ve ağaç temizliği ile birlikte orkestrada kazı ve düzenleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Fig. 63. Ana Caddesi Planı (Schäfer 1981, lev. 39)

Fig. 64. C. Bayburtluoğlu Arşivi

Bazı yapı elemanları alanda sergilenmek üzere bırakılmış, herhangi bir sağlamlaştırmaya gidilememiştir. Çevre düzenlemesi ile birlikte küçük bir seyir terası ilave edilen ahşap merdivenler ile de bugünkü halini almıştır. Bu çalışmalarda tiyatronun akropolis'e yaslanan oturma sıraları ile diazomaya (seyirci yürüme yolu) dokunulmamış; diazoma arkasındaki duvarlara müdahale edilmeyip yıkıntı halinde bırakılmıştır. Bu alan, zamanla çözülen moloz taş örgü ve akropolis'ten akıp gelen toprak dolgu ile dolmuş, alanda küçük tepeler oluşmuş, aynı zamanda bitki ve ağaçlar büyüyerek tahribata sebep olmuştur (Fig. 66-67).

Fig. 65. Kazı öncesi tiyatro durum fotoğrafı

Fig. 66. Kazı öncesi tiyatro plan çizimi

2018 Kazı ve Araştırma sezonunda tiyatrodaki yürütülen çalışma, tiyatronun akropolis ile bütünleştiği alanda yoğunlaştırılmıştır. Eğimden dolayı akropolisten gelmeye devam eden moloz ve dolgular ile bitkilenme yapı taşlarında hareketlenmelere ve de ziyaretçisi oldukça fazla olan tiyatrodaki olası tehditlere karşı zemin oluşturmaktadır. Bu çalışmada toprak altında kalmış olan diazoma, yıkıntı halindeki görünümünden arındırılıp, alanda bulunan yapı taşları düzenlenerek tekrar okunabilir bir duruma getirilmiş, gelecekte yapılması düşünülen sağlamlaştırılma çalışmaları-

² Schäfer 1981, 117-121.

³ Bayburtluoğlu 1984, 184-189; 1984, 302; Atila *et al.* 1994, 431 vd.; Özbek 1994, 400-402.

na bir ön hazırlık oluşturulmuştur.

Öncelikle alandaki taşınabilinir molozlar ve diazoma duvarına ait yapı taşları kaldırılarak, büyük yapı taşları buluntu yerine paralel üst oturma basamaklarının üstüne yerleştirilmiş, moloz taşlar ise tiyatronun üstündeki yamaçta yeni oluşturulan suni teraslama-depolama alanlarına taşınmıştır (Fig. 68).

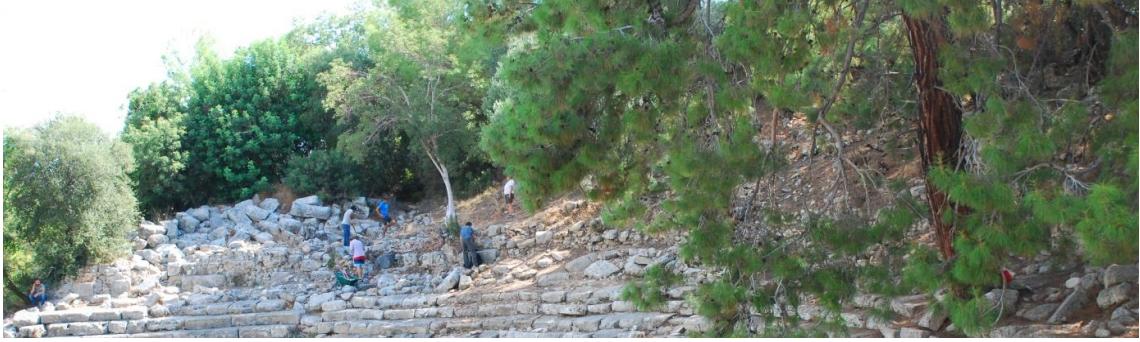

Fig. 67. Temizlik çalışması

Ortaya çıkarılan diazoma duvarı ve döşemesi temizlenerek toprak ve köklerden arındırılmıştır. Temizlik çalışması sırasında tüm tiyatro oturma sıralarını çevreleyen diazoma duvarının oldukça tahrip olduğu; yapı taşlarının büyük bir çoğunluğunun eksilip, yırandığı ve çözüldüğü gözlemlenmiştir. *In-situ* duran yapı elemanlarının ise ön düzgün örgü arkasındaki harçlı moloz dolgu tarafından desteklendiği tespit edilmiştir (Fig. 69-70). Çalışmalar sırasında diazoma döşeme ve duvarının yapı taşları haricinde küçük parçalar halinde kiremit, pişmiş topraktan kap parçaları ile oldukça yıpranmış Geç Roma Dönemi'ne tarihlendiği düşünülen 9 adet sikke bulunmuştur.

Fig. 68. Kazı öncesi diazoma durum

Fig. 69. Kazı sonrası diazoma

Temizlenen diazoma'nın akropolis'e açılan üç adet kapısına ait *in-situ* yapı elemanları açığa çıkarılmış ve belgelenmiştir (Fig. 71-72). Kazı ve düzenleme çalışmalarına paralel olarak dolgudan arındırılan alanlar ve yapı elemanlarının dijital ve görsel belgelemeleri, rölöve çizim ve tespitlerin ile birlikte daha önceki veriler güncellenmiştir (Fig. 73-76).

Fig. 70. In-situ kapı kalıntıları

Fig. 71. In-situ kapı kalıntıları

Fig. 72. Kazı sonrası tiyatro hava fotoğrafı

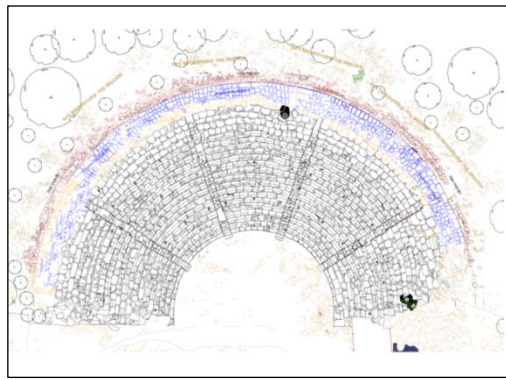

Fig. 73. Tiyatro son durum plan çizimi

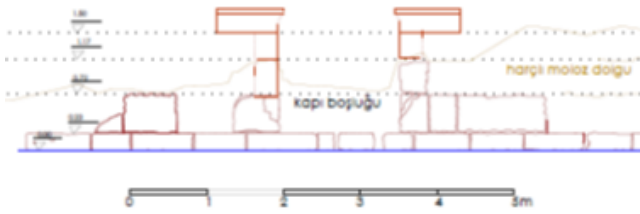

Fig. 74. Diazoma kapı alanı taş plan

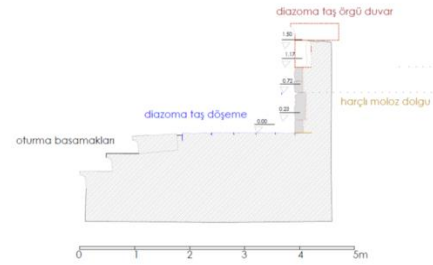

Fig. 75. Diazoma kesit planı

Küçük Hamam ve Latrina Çalışmaları (Ç. Öner*)⁴

Phaselis Küçük Hamam ve Latrina yapısında 2016, 2017 yıllarında başlayan çalışmalar, 2018 yılında güncel teknolojiler kullanılarak daha detaylı hale getirilmiştir. Bu çalışmalar için ilk aşama, drone ve detaylı fotoğraf çekimlerinden faydalanılarak, yapıların rölövelerinin plan ve cephe olarak çıkartılması olmuştur. Rölöve çalışmaları için Archicad ve Autocad programları kullanılmıştır. Daha sonraki aşamada, eldeki bulgular ile yapıların fonksiyonları tekrar tanımlanmış, daha önce tanımlanamamış bölümlere öneriler getirilmiştir. Sonraki aşamada ise yapıların alternatifli restorasyon projeleri hazırlanmıştır.

* PhD., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları ABD, Antalya. bozoglu.oner.cigdem@gmail.com

⁴ Önceki yıllarda yapılan çalışmalar için ayrıca bk. Schäfer 1981, 99 vdd.

Phaselis Roma Dönemi hamamlarından olan Küçük Hamam yapısı, antik kentin, kent limanı ile güney limanı arasındaki ana aksı üzerinde yer almaktadır. Bu aks üzerinde bulunan sosyal yapılardan Tetragonal Agora, hamamın batısında, Latrina da hamamın kuzeyinde bulunmaktadır (Fig. 77). Küçük hamam yapısı, doğudaki tepeye konumlanmış olan tiyatro binasının da batısında ve alt konda yer almaktadır. Bölgede yapılan drone çekimlerinden alınan kot ölçümlerine göre, deniz seviyesi sıfır kabul edilerek, tiyatronun sahne kotu yaklaşık +15,00 m, hamam yapısının *frigidarium* kotu ise ortalama +6,88 m olarak tespit edilmiştir.

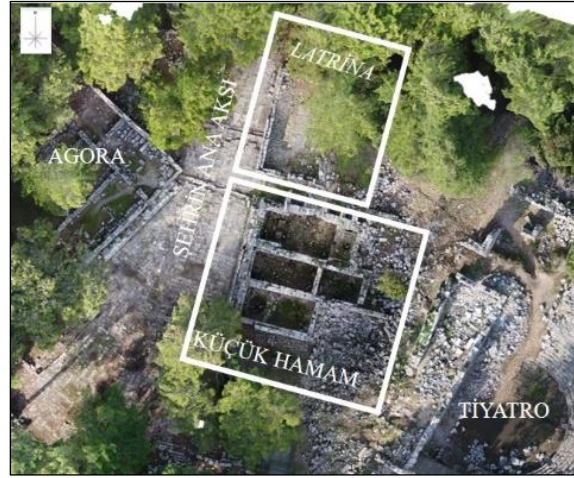

Fig. 76. Phaselis Hamam ve Latrina'sının konumu

Hamam yapısının, *apodyterium* ve külhan kısımlarının dış sınırları ayakta olmadığından tam bir ölçme yapılamasa da, tiyatro binasının sınırlayıcı etkisi dolayısı ile toplamda yaklaşık 600 m² lik bir alana yayıldığı söylenebilir. Yapının kısmen ayakta olan bölümleri, 21.07 x 19.60 m ölçülerindedir. Mekânlar, doğu-batı doğrultusunda yerleştirilmiştir. En kuzeydeki mekân *caldarium*, orta bölümde birbirleri ile bağlantılı kılınmış olan mekânlardan olan *tepidarium* ana yapının batısında, *laconium* ise doğusundadır. Yapı güneyde *frigidarium* ile sonlanmaktadır. *Apodyterium* bölümü, ana hamam kütsesi ile tiyatro binasının batı duvarı arasındadır. Hamamın sıcak su ihtiyacını karşılayan *prae-furnium* bölümü de hamam yapısının kuzey doğusunda bulunmaktadır (Fig. 78).

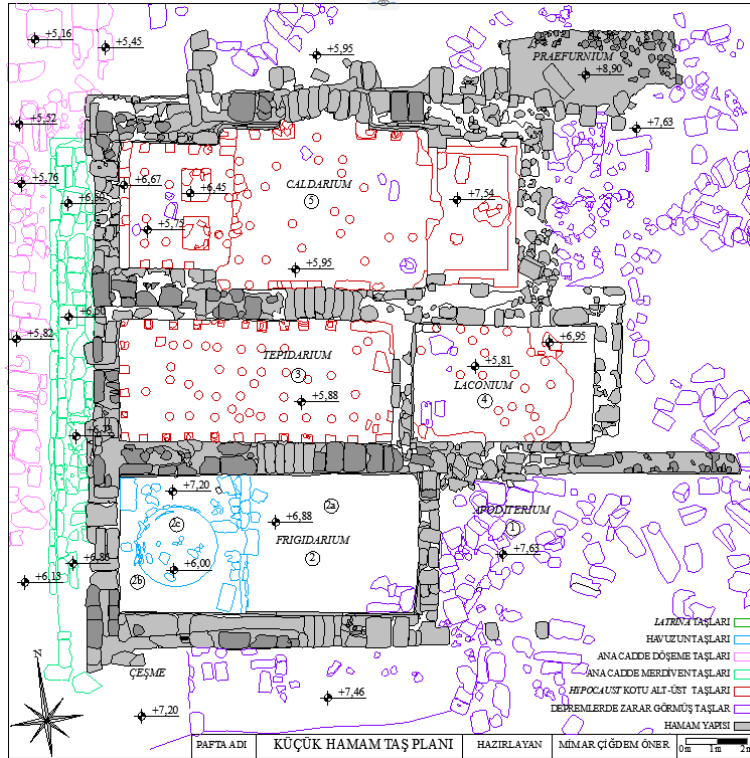

Fig. 77. Phaselis Hamamı Taş Planı

Hamam yapısının kısmen ayakta bulunan *frigidarium* bölümü, 9.79 x 4.56 m ölçülerinde, 44.64 m²'lik dikdörtgen bir plandadır. *Frigidarium* mekânından geçilen ikinci mekân olan *tepidarium*, 8.99 x 3.96 m ölçülerinde, 35.60 m² alana sahiptir. *Tepidarium* mekânından, kemer açıklığı 2.90 m olan 0.91 m'lik bir geçiş ile *caldarium* mekânına, genişliği 1.00 m olan kemersiz bir geçiş ile de *laconium* mekânına giriş vardır. Hamam yapısının *tepidarium* ile bağlantılı olan 4 nolu mekânı *laconium* bölümüdür. 5.92 x 3.83 m ölçülerinde, 22.67 m² alanlıdır. Mekana *tepidarium* ile ortak olan batı duvarındaki 1.00 m genişliğindeki geçişten girilmektedir. Hamam yapısının son mekanı olan *caldarium*, ana yapının kuzeyine konumlanmıştır. Toplamda 67.38 m²'lik alanı ile yapının en büyük mekanıdır ve farklı kotlarda üç bölüme ayrılmaktadır. Mekanın batısındaki bölüm, +5.75 kotunda, 3.14 x 4.09 m, orta bölüm +5.95 kotunda, 6.83 x 5.48 m, en doğudaki bölüm ise +7.54 kotunda, 2.91 x 4.76 m ölçülerindedir. *Caldarium* *tepidarium*'dan kemer açıklığı 2.90 m olan ancak, kapı boşluğu olarak 0.91 m'lik dar bir geçişle ulaşılır (Fig.78-80).

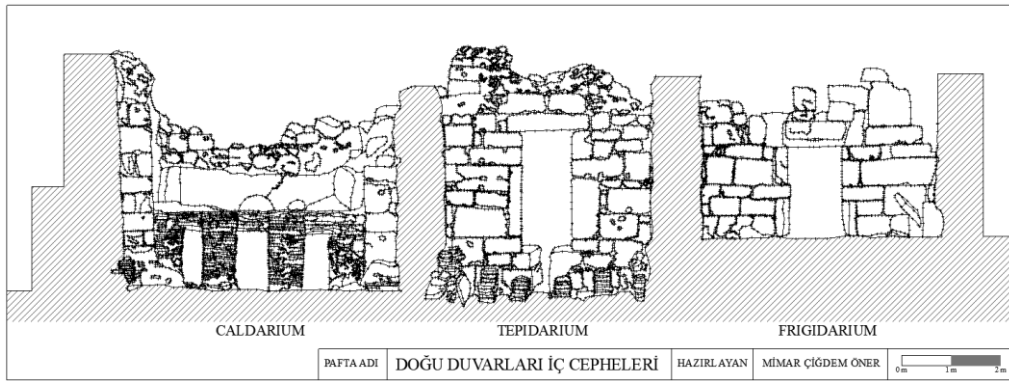

Fig. 78. Doğu Duvarı İç Cephe

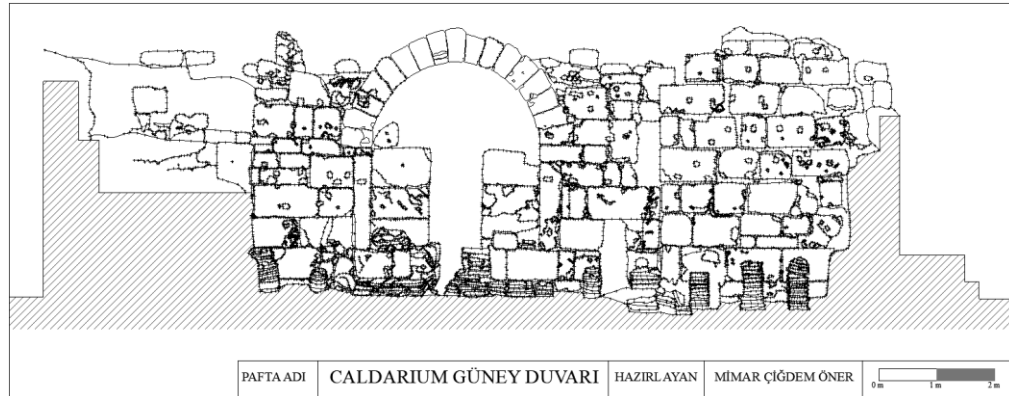

Fig. 79. Caldarium Güney Duvarı

2018 kazı sezonunda incelenen diğer yapı olan Phaselis Latrina'sı, antik yerleşimin sosyal binalarının toplandığı, şehrin güney kuzey doğrultusundaki ana arterinin doğusunda bulunmaktadır. Güney limandan geldiğinde, tiyatro binasına ve akropolis'e ulaşan merdivenlerin, agora ve küçük hamam yapısının oluşturduğu merkezin kuzeyinde konumlanmıştır. Yapının güneyinde küçük hamam, batısında büyük hamam, doğusunda şu anki toprak dolgu kaldırıldığında gerçek fonksiyonu anlaşılabilecek olan dolgu kısım ve tiyatro binasının sahne arkası, kuzeyinde de üzerinde sıralı dükkanların bulunduğu, ana caddeden daha yüksek bir kotta olan ve yine yaya yolu olarak kullanılan bölüm bulunmaktadır. Yapının, dolgudan dolayı doğu yönündeki sınırı tam olarak tespit edilemese de, 15.35 x 9.73 m'lik dış ölçüleri ile 153.23 m²'lik bir alanı kaplamaktadır (Fig. 81-82).

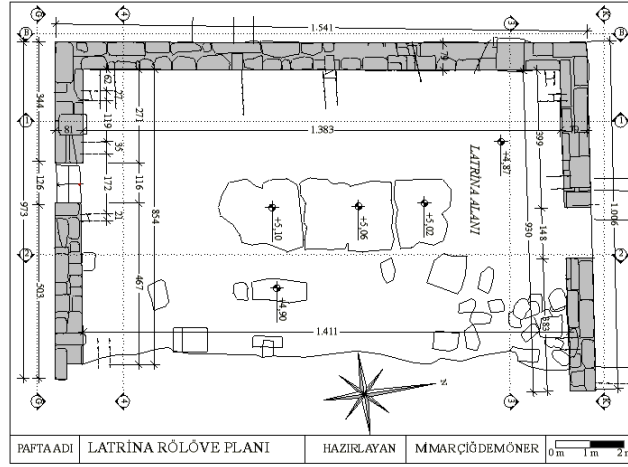

Fig. 80. Latrina'nın Rölöve Planı

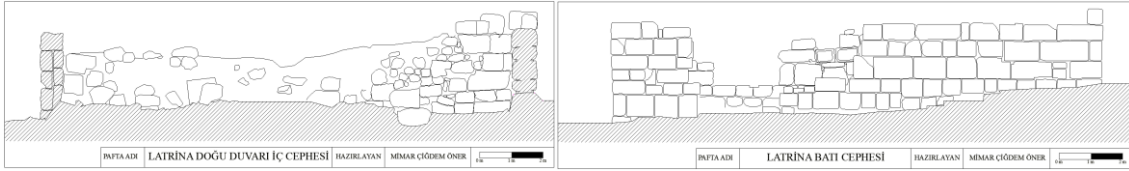

Fig. 81. Latrina Yapısı Duvarları

Phaselis Küçük Hamam ve Latrina'nın restorasyon projesi için, ilk aşama yapının detaylı olarak fotoğraflanması ve drone çekiminin yapılması olmuştur. Ardından yapıların mevcut durumunun rölövesi alınarak belgeleme işlemlerine devam edilmiştir. Elde edilen veriler Agisoft, Archicad ve Autocad programları kullanılarak bilgisayar ortamına taşınmıştır. Rölöve çalışmalarının ardından restorasyon proje önerisinin hazırlanması aşamasına geçilmiştir ve bu noktada eksik olan bölümlerin tamamlanması için eldeki verilerin yanı sıra benzer örnekler incelenmiştir.

Küçük Hamam *Tepidarium-laconium* ortak duvarının çatısı incelenmiş ve *figidarium, caldarium* mekanlarındaki karşılıklı olarak tonoz başlangıç noktaları tespit edilmiştir. Söz konusu veriler ışığında ve diğer Roma hamamı örneklerinin değerlendirilmesi sonucunda Küçük Hamam'ın tonozlu çatı örtü formunda kapatıldığı önerisi üzerinde yoğunlaşmıştır (Fig. 83). Tonozun üzerinde ayrıca bir kırma çatı düzenlemesinin olup olmadığı konusunda elimizde veri olmadığı için, her iki olasılığın da görülebileceği alternatifli restorasyon önerileri hazırlanmıştır (Fig. 84-85).

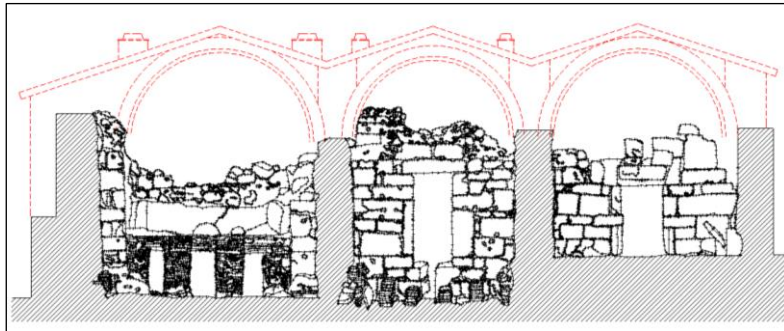

Fig. 82. Alternatif 1 Hamam Yapısı Tonoz Restorasyon Önerisi

Fig. 83. Alternatif 1 Restorasyon Önerisi

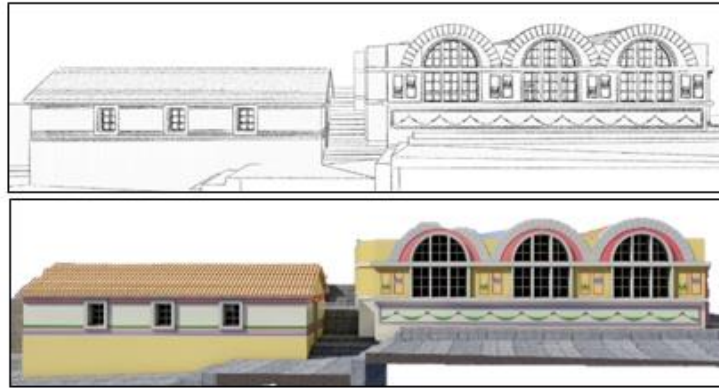

Fig. 84. Alternatif 2 Restorasyon Önerisi

Phaselis kent merkezinde konumlanan bir diğer kamusal yapı olan Latrina'da 2018 yılında yürütülen çalışmalar sonucunda yapının mevcut hali belgenerek kayıt altına alınmıştır. Latrina'nın dört duvarı, zemin döşemi ve taban mozaïği günümüze ulaşan kalıntılar arasındadır. Oturma bölümlerine ait olduğu düşünülen duvarlardaki kalıntılardan yola çıkılarak "U" formunda bir kullanım alanı düzenlendiği düşünülmektedir. Söz konusu bu formdan dolayı duvarlarında el yıkama için bir musluk olma olasılığı düşüktür. Bu ihtiyacın benzer latrina örneklerinde olduğu gibi orta bölüme konan su hazneleri ile çözülmüş olduğu üzerinde yoğunlaşarak restorasyon önerisi bu olasılık üzerinden oluşturulmuştur (Fig. 86). Oturma bölümlerinin form özelliklerini yansıtan kalıntılar günümüze ulaşmadığı için bu bölümlerin ahşap malzeme kullanılarak düzenlendiği üzerinde durulmaktadır.

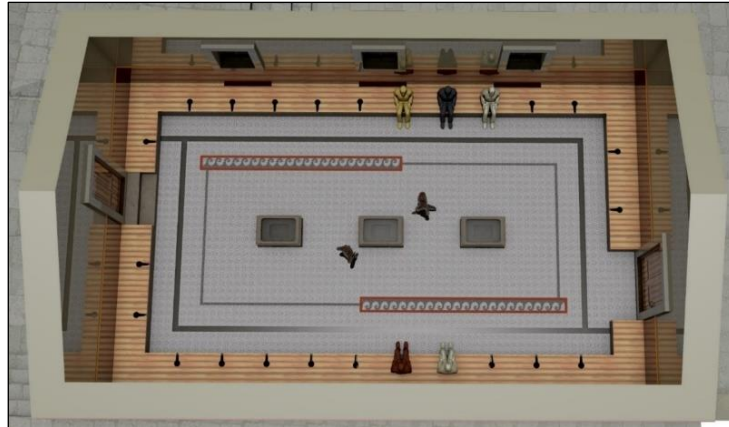

Fig. 85. Latrina Restorasyonu Önerisi

Kent Merkezi V No'lu Kilise Çalışmaları (Y. Mergen*)⁵

2018 yılı çalışmalarında, gelecek yıl yapılması planlanan kazı çalışmalarının alt yapısını oluşturmak amacıyla daha çok belgeleme üzerine yoğunlaşmıştır. Bu nedenle Phaselis kent merkezinde yer alan “Tetragonal Agora” içinde inşa edilmiş olan bazilikal planlı kilisede ve kilisenin de ortak kullanım alanı olan daha erken döneme ait agoradan geriye kaldığı düşünülen mekânlarda detaylı belgeleme çalışmaları yürütülmüştür. Yapı Phaselis kent merkezinde güney ve kuzey limanlardan uzanan caddelerin birleştiği noktada ve tiyatro, latrina, küçük hamamla beraber caddelerin birleşim noktasındaki geniş alanı çevreleyen yapılardan birisi olan “tetragonal agora” içinde konumlanmaktadır (Fig. 88). Kilise günümüze görece sağlam olarak ulaşabilmiştir. Yapının üç kemerli pencere açıklığına sahip apsisi yarım kubbesi ile ayakta (Fig. 87). Ayrıca yapının güney nef duvarı da üzerindeki pencere ve kapı açıklıklarının karakterlerini tanımlamaya olanak sağlayacak yüksekliklerde ve hatta güneydoğu ve güneybatı köşelere yakın birimlerde yatay giriş yuvalarını da koruyacak kotlarda günümüze ulaşabilmiştir. Bununla beraber, atrium kuzey nef cephe duvarı, taşıyıcı sistem ve olası litürjik mobilyalara (ambon, templon, katedra, sithranon v.b.) dair veri bulunmamaktadır.

Fig. 86. Bazilikal planlı kilise; apsis iç cephesi, doğuya bakış

V numaralı kilise olarak adlandırılan yapı

Phaselis çalışmalarının öncülerinden olan Schäfer ve ekibi tarafından sadece plan bazında belgelenmiş⁶, yapı hakkında detaylı bir çalışma yapılmamıştır⁷ görünen mimari özellikler ve malzeme tekniğe dayalı olarak tarihlendirme, konuma ve mekân özelliklerine bağlı olarak da işlev niteliğine dair öneriler getirilmiştir⁸. Kentin kamusal alanı olarak tanımlanabilecek biriminde bulunan V numaralı kilisede yapılmaya başlanan çalışmaların amacı; arkeolojik veriler desteğiyle yapının tipolojik özelliklerinden başlayarak tarihlendirme ve kronoloji sorunlarını gidermek, bulunduğu konumdan kaynaklı olan mekânsal ilişkilerini çözümlemek ve kentsel – kamusal alan içindeki işlevine ışık tutmaktır. Bu nedenlerle 2018 yılı sezonunda yapıda öncelikle rölöve ve restitüsyona yönelik belgeleme çalışmalarına başlanmıştır. Ayrıca V numaralı kilisenin güneydoğusunda yer alan bir mekânın zemininde var olduğu bilinen ve önceki yıllarda koruma altına alınan mozaik zemin döşemesi de çalışma kapsamına dâhil edilmiştir (Fig. 89). Ekip üyelerinden A. Akçay tarafından hem yapının genel vaziyetini belgelemek hem de mozaik zemin için drone kullanılarak hava fotoğrafları çekilmiştir (Fig. 90).

* Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, ymergen68@gmail.com

⁵ Önceki yıllarda yapılan Phaselis kiliselerine ilişkin çalışmalar için ayrıca bk. Mergen 2016, 163 vdd.; Mergen-Bilgin 2016, 123 vdd.; 2018, 147 vdd.

⁶ Schäfer 1981, taf. 46.

⁷ Schäfer 1981, 91 – 98.

⁸ Söz konusu çalışmalarda yapı en erken VI. yüzyılın ortalarına tarihlenmiş, işlev olarak da kent bazilikası ve *episkopeion* kilisesi olarak öneri getirilmiştir (Schäfer 1981; 97-98).

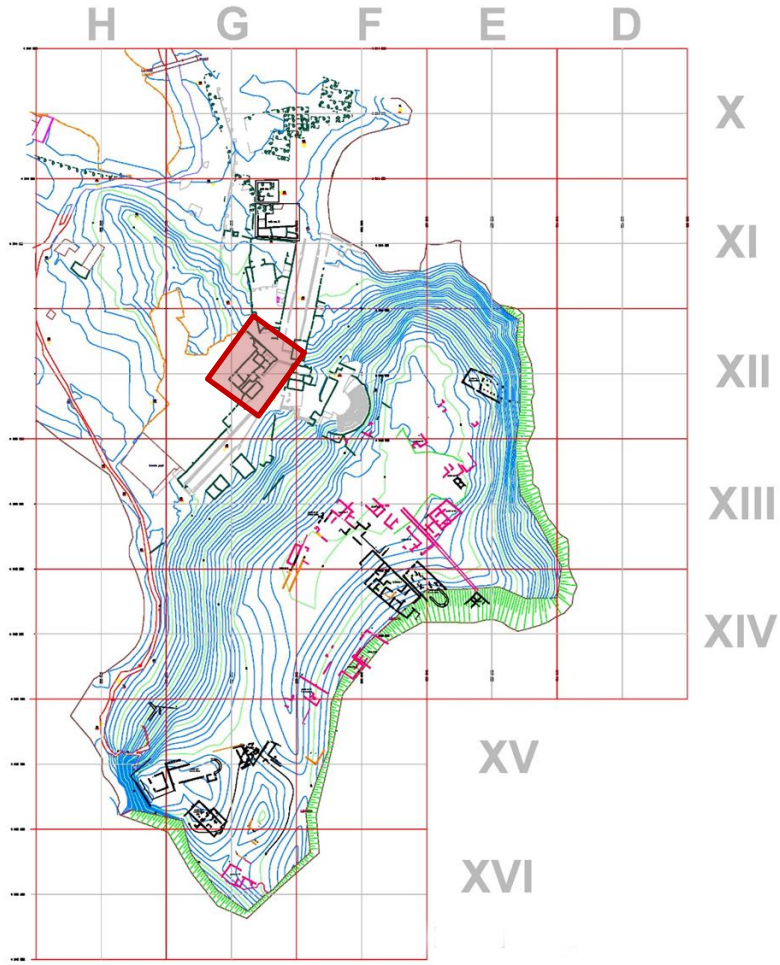

Fig. 87. V numaralı kilisenin kent merkezindeki yeri

Fig. 88. Kuzeydoğu mekan içinde görülen mozaik yer döşemesi

Fig. 89. Kuzey avlu ve ek mekânlar, batıya bakış

Y 2018 yılında V numaralı kilisede gerçekleştirilen çalışmaların sonuçları kısaca şu şekilde özetlenebilir: Yapı, yaklaşık doğu – batı doğrultusunda üç nefli Hellenistik bazilikal plan şemasına sahiptir ve günümüze görece sağlam olarak ulaşabilmiştir. Yapının üç kemerli pencere açıklığına sahip apsisi, apsis yarım kubbesinin bir kısmı ile ayakta. Ayrıca yapının güney nef duvarı da üzerindeki pencere ve kapı açıklıklarının karakterlerini tanımlamaya olanak sağlayacak yüksekliklerde

ve hatta güneydoğu ve güneybatı köşelere yakın birimlerde giriş yuvalarını da koruyacak kotlarda günümüze ulaşabilmiştir. Bununla beraber, kuzey nef cephe duvarı, ve olası litürjik mobilyalara (ambon, templon, katedra, sithranon v.b.) dair veri şimdilik elde edilememiştir.

Kilisenin içinde yer aldığı Roma dönemine tarihlenen agora da dâhil olmak üzere üç ana evre ve iki müdahale evresi şimdilik tespit edilebilen evrelerdir. Bu evrenin dışında çok daha geç döneme tarihlenmesi muhtemel bir başka evreye ait duvarlar izlenmektedir ve bu duvarlar olasılıkla geç dönem Yörüklerine aittir. Ayrıca 1980’lerde yapılan çalışmalarda gerçekleştiğini düşündüğümüz bazı müdahaleler de avlunun çeşitli birimlerinde izlenebilmektedir (Fig. 91).

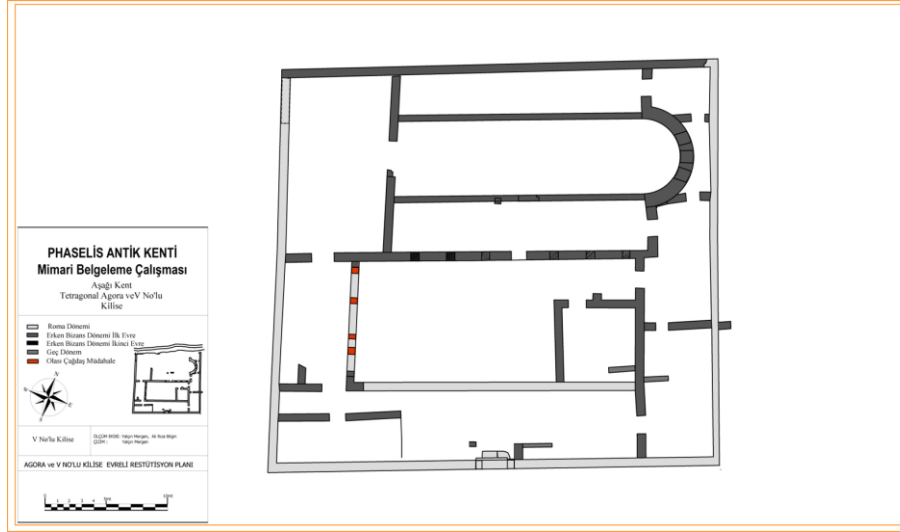

Fig. 90. Agora ve V. No’lu Kilise Evreli Restütisyon Planı

Nekropolis Çalışmaları (B. Gürel*)⁹

2018 yılında Phaselis nekropolis çalışmaları kapsamında kent merkezindeki kuzeydoğu nekropolis alanında ve kent teritoryumunda tespit ve belgelemeye yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Phaselis kırsalında Beycik mevkiindeki teraslanmış arazi içinde iki adet lahit mezar tespit edilmiştir. Kuzey güney doğrultusunda devam eden üç sıra terasın alt kotunda mevcut olan lahitler yaklaşık 5 m aralıklarla ve podyum döşemi üzerinde yer almaktadır. Ancak mezarlardan biri büyük oranda tahrip olmuştur. Lahit teknesi kırık dört parça halinde alana yayılmış vaziyettedir. Lahit kapağı semerdam formundadır, 1/3 oranında kırıktır ve podyum yapısının kenarında durmaktadır. Kapak uzunluğu 2.40 en: 1.17 m olarak tespit edilmiştir. Kapağın uzun yüzlerde ikişer ve dar yüzlerde birer adet olmak üzere toplam altı adet kaldırma çıkıntıları işlenmeden bırakılmıştır. Alandaki diğer mezar yapısı podyum, tekne ve kapak

Fig. 91. Beycik Mevkii Semerdamlı Lahit Genel Görünüm

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları ABD., Antalya, betulgurel@akdeniz.edu.tr

⁹ Nekropolis çalışmaları Öğr. Gör. Mustafa Şimşek, MA. Merve Asi ve MA. Ayça Akçay’ın katılımlarıyla yürütülmüştür. Phaselis nekropolisleri hakkında detaylı bilgi bk. Gürel 2016, 279 vdd.

birlikteliğini koruyarak günümüze ulaşmıştır (Fig 92). Podyumun üzeri küçük moloz taş dolgusu ile kaplıdır, doğu yöndeki dar yüzde podyumun iki basamağını oluşturan blok taşlar görülebilmektedir. Bu bölümde podyum yüksekliği 0.50 m olarak ölçülebilmektedir. Lahit mezarın alt gömü odası olabileceğine işaret eden podyum blokları altında izlenebilen bir açıklık mevcuttur. Net bir şey söylemek mümkün değilse de bu açıklığın hyposorion bölümüne ait bir düzenleme olduğu düşünülmektedir. Lahit teknesi 2.32 m uzunluğunda, 1.16 m genişliğinde ve 1.46 yüksekliğindedir. Üç yüzü bezenmiş teknenin arka uzun yüzü işlenmeden bırakılmıştır. Bezeme unsurlarını barındıran cepheler iki sıra silme profil ile çevrelenmiştir. Ön yüzde dikdörtgen bir tabula içinde yazıt yer almaktadır. Doğru yöndeki dar yüzde iç içe iki daire motifi ve içte kalan yuvarlak alanın içinde olasılıkla bir bezek yer almaktadır ancak tanımlanamayacak derecede tahrip olmuştur. Batı dar yüzdeki benzer dairesel çemberler ise yer yer izlenebilen hatlar olarak görülebilmektedir. Lahit kapağı semerdam formundadır. Genişliği 1.23 m ve mahya kirişi ile birlikte yüksekliği 1 m.'ye ulaşmaktadır. Kapak üzerinde mahya kirişi mevcuttur. Ayrıca dar yüzlerde birer, uzun yüzlerde ikişer adet olmak üzere toplam 6 adet kaldırma çıkıntısı yer almaktadır. Kapağın uzun cephelerinde yer alan kaldırma çıkıntıları 0.41 m yükseklik ve 0.27 m genişlikleri ile büyük dikdörtgen cephne unsurları olarak dikkat çekicidir.

Teritoryumda yürütülen çalışmalarda tespit edilen bir diğer lahit ise Hisarçandır Palamut mahallesi mevkiinde yer almaktadır. Mezar, modern yoldan ayrılarak yaklaşık 100 m. devam eden patika yolun çıktığı düzlük alan içerisinde yer almaktadır (Fig. 93). Podyumu izlenemeyen mezarın teknesi *in-situ*, kapağı ise yerinden kay(dırıl)mış olarak yerde ters durmaktadır. Lahit teknesi doğu-batı doğrultusundadır, 1.34,5 m en, 2.48 m boy ve 1.40 m yükseklik ölçülerindedir. Lahit kapağı kırma çatı formundadır, 1.45 m en, 2.64 m boy, ve 0.50 m yük. imkan dahilinde alınan ölçüleridir. Lahit teknesinin arka uzun yüzü ve bir dar yüzü 1/3 oranında tahrip olmuştur. Ön yüzde ve dar yüzlerde arkeolojik ve epigrafik veriler sunan çeşitli bezeme örgele-ri yer almaktadır. Lahit teknesinin bezemeli üç yüzü, kenarları boyunca, dışta geniş bir silme ve içte eğimli daha dar bir silmeden oluşan iki kademeli bir çerçeve ile çevrelenmiştir. Ön yüzde sahnenin ortasında yazıtlı bir *tabula ansata* yer alır. *Tabula* 0.54x0.46 ölçülerindedir. *Tabula ansata*'nın iki yanında gövdesi 0.48 m. yüksekliğinde olan birer hurma ağacı tasvirine yer verilmiştir. Ağaçların yanlarında sağda ve solda kalkan mızrak tasviri ve kalkanın içinde olasılıkla mezar sahibi kişilere ait olan büstler tasvir edilmiştir. Sağ kalkan içinde erkek solda ise kadın figürü yer almaktadır. Dar yüzlerde ise içi boş bırakılmış kalkan mızrak betimi kullanılmıştır.

Phaselis kent merkezindeki nekropolis çalışmaları, daha önceki yıllarda kentin mezar türlerini tespit etmeye ve iyi korunan örneklerini belgelemeye yönelik başlatılan çalışmaların devamı niteliğinde sürdürülmüştür. Bu kapsamda Kuzey Liman'ın batı kıyısından itibaren başlayan Kuzeydoğu Nekropolis'te, liman koyunun başlangıcında konumlanan tapınak planlı anıt mezarda çalışmalar yapılmıştır. Denizden gelen aşınmalar –dalgalar, rüzgar ve tuz- dolayısıyla oldukça tahribata açık bir

Fig. 92. Hisarçandır Palamut Mahallesi Lahit Genel Görünüm

durumda bulunan söz konusu mezarın kayıt altına alınması önem arz etmektedir (Fig. 94-95). Bu sebeple söz konusu mezarın en azından bugün korunduğu şekli ile belgelenmesi ve kayıtlara geçmesi için ve de sonraki kazı çalışmalarına ve olası konservasyon/restorasyon çalışmalarına ön hazırlık olarak yapının planının çıkarılmasına ve restitüsyonunun hazırlanmasına karar verilerek çalışmalara başlanmıştır.

Fig. 93. Tapınak planlı mezar görünüm

Fig. 94. Tapınak planlı mezar görünüm

Mevcut kalıntılar ışığında yapının mimarisine ilişkin gerek net gerekse önermelere çıkan sonuçlar elde edilmiştir. Mezar yapısı blok taşlarla örülmüş bir podyum üzerinde yükselmektedir. Podyum içinde ayrıca alt mezar odası olarak tasarlanmış olan *hyposorion* bölümü de yer almaktadır. Yapının duvarlarında oldukça düzgün kesme blok taşlar kullanılmıştır. Ön cephe deniz bakışlı olan güney yöndedir. Cephe mimarisine ait kalıntılardan bir sütun parçası yapı içinde yerde durmaktadır. Mezar mimarisinin dört sütun ile oluşturulan *prostylos* planlı tapınaklara benzer şekilde tasarlandığı üzerinde durulmaktadır (Fig. 96-98). Söz konusu mezar gösterdiği plan özellikleri ile kentte bulunan tek örnektir. Şimdiye değin yapılan araştırmalarda benzer mimari özelliklerini gösteren başka bir mezar yapısı tespit edilmemiştir.

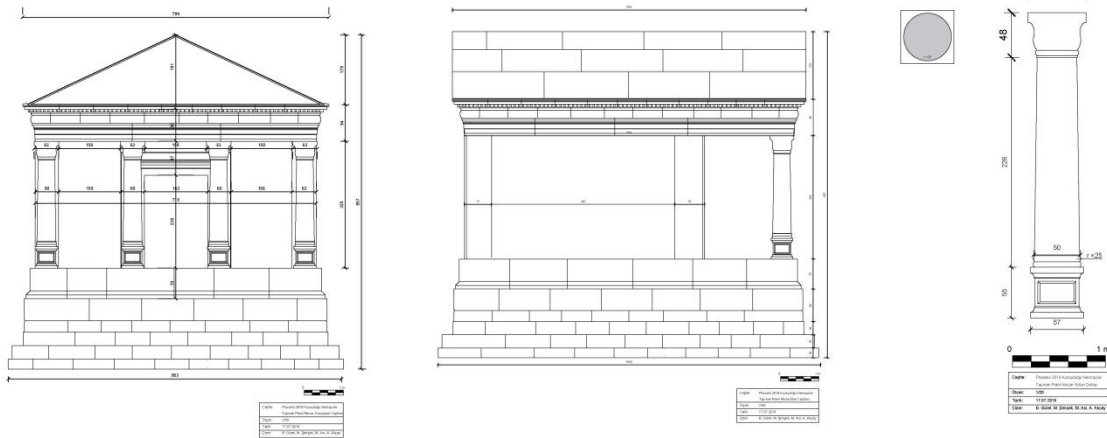

Fig. 96-98. Tapınak planlı mezar, mevcut kalıntılar ışığında gerçekleştirilen restitüsyon önerisi

2018 yılı nekropolis çalışmaları kapsamında kuzey limanın başlangıcından yaklaşık 500 m. doğu yönde ilerlendiğinde yer alan tonozlu mezar yapısında da çalışmalar yürütülmüştür. Doğu-batı yönünde konumlandırılmış olan mezar yapısı mimari unsurları hakkında net veriler sağlayacak oranda korunmuş durumdadır (Fig. 99-101). Mezar yapısının üç duvarı küçük moloz taşlar ve

harçla örülmüş, batı yöndeki ön cephede ise düzgün kesilmiş blok taşlar kullanılmıştır. Yapının iç ve dış duvarlarında yer yer sıva kalıntıları görülmektedir.

Fig. 99-101. Tonoğlu Mezar Yapısı Genel Görünüm

Söz konusu mezarın girişi iki basamak ile yükseltilmiştir. Gömü odasının zemininde sağ ve solda duvarlar boyunca moloz taşlarla örülen karşılıklı sekiler yer almaktadır (Fig. 102-104). Kapak kalıntısı mevcut değildir. Söz konusu mezar Kuzeydoğu Nekropolis'te örneklerini gördüğümüz tonozlu mezar yapıları içinde iyi korunmuş bir örnek olarak yer almaktadır. Mezar yapısında kazı yapılması durumunda, gömü odasının tasarımı ve gömü geleneğine ilişkin açıklayıcı bilgiler elde edilebilir.

Phaselis Kuzeydoğu Nekropolis alanının tümünü taramaya yönelik sürdürülen çalışmalarda gerek anıtsal mezar yapılarının gerek farklı ölçeklere sahip tonozlu mezar odalarının moloz taş ve sıva içeren duvar örgü sistemiyle oluşturulduğu görülmüştür. Mezar mimarisi için mevcut olan malzemenin kullanıldığı, dışardan taş getirilmediği görülmektedir. Lahitlerin tekne ve kapaklarında da yine bölgede bulunan yerli kireçtaşı veya conglomerata türü taşların tercih edildiği görülmektedir.

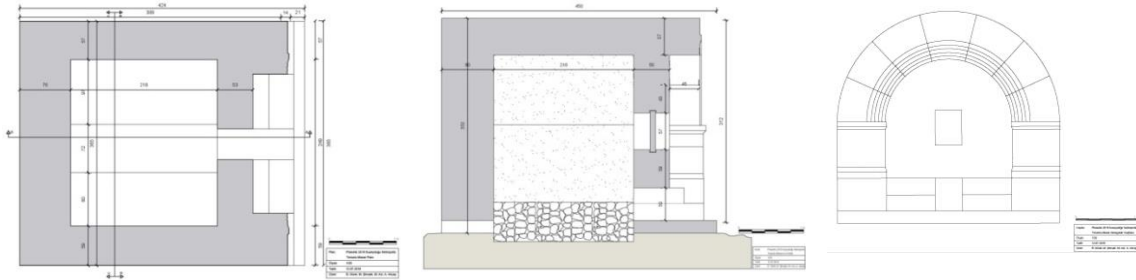

Fig. 102-104. Tonoğlu Mezar Yapısı Plan Kesit ve Cephe Görünümü

Literatürde Lykia tipi olarak adlandırılan semerdamlı kapaklara sahip lahit mezarların Phaselis mezar türleri içerisinde de kullanıldığı görülmüştür. Yüzey verilerine bakılarak kent içerisinde toplam üç adet varlığı tespit edilen semerdam kapaklı lahitlerin kendi içinde üç farklı şekilde düzenlendiği tespit edilmiştir. Doğrudan bir podyum üzerinde yükselenler, *hyposorion*lu olanlar ve hem tonozlu bir yapı içinde yer alıp hem *hyposorion*'a sahip olanlar. Bu örnekler arasında tonozlu mezar odası içinde yer alan semerdamlı lahit üzerinde çalışmalar yoğunlaştırılmıştır. Zira gerek mimari düzenlemenin okunabilmesi gerek ölçüm ve çizim çalışmalarının yürütülebilmesi için en uygun şartlara sahip olan mezar yapısıdır. Mezar odasının çatısı ve iki duvarı tamamen tahrip olmuştur. Lahit teknesi *in situ* konumda ve korunmuştur. Tekne üzerinde yer alan kapak üç parça halinde kırıktır. Teknenin yükseldiği podyum basamağı ve alt gömü alanı korunmuş durumdadır. Mezar odasının kuzeydoğu köşesinde yer alan başka bir mezar yapısına ait düzenleme daha mevcuttur. Bu bölüm mezar odasının duvarını da içine alan ve mezar odasının dışına taşan bir alt kota doğru yerleştirilmiş olan bir lahit mezar *hyposorion*'udur. Lahit teknesi ve kapak, mezar odasının podyum hizasından itibaren yükselmekte; örme duvarla oluşturulan *hyposorion* ise arazi yapısına uygun olarak alt kotta yer almaktadır. Bu düzenlemeye bakılarak mezarların eş za-

manlı olarak tasarlandığı ve olasılıkla aynı aileye ait üyeler için oluşturulduğu düşünülmektedir. Kalıntıların mevcut durumu fotoğraflarla kayıt altına alınmış ve mezarın çizim çalışmaları tamamlanmıştır (Fig. 105-106).

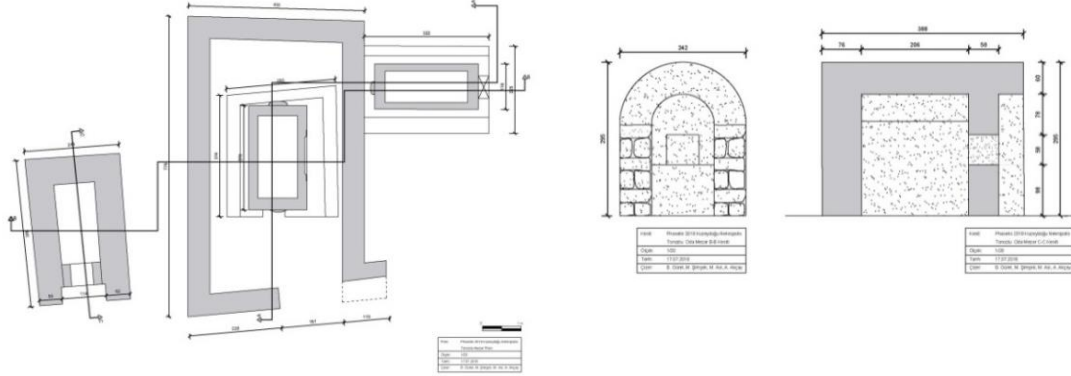

Fig. 105-106. Semerdamlı Lahit ve Mezar Odası Plan ve Kesit

Sualtı Çalışmaları (E. Aslan*)

2018 yılında kentte sürdürülen sualtı çalışmaları, bir önceki yılın devamı olarak Güney Liman Alanı başta olmak üzere kentin tüm kıyı hattını kapsamaktadır¹⁰. Üç farklı alanda yapılan çalışmalar Scuba dalgıçlarla gerçekleştirilmiş olup sualtında tespit edilen kültür varlıkları fotoğraflanarak belgelendirilmiştir. 1 numara ile gösterilen alan Phaselis Antik Kenti Akropolis'inin kıyılarıdır, 2 numaralı alan Güney Liman mendireği ve Güney Liman içini kapsayan bölge ve 3 numara ile işaretli alan ise Güney Liman'ın batısında bulunan kıyı şerididir (Fig. 107).

Fig. 105. Tüm çalışma alanlarını gösteren harita

İlk olarak akropolis'in doğu kıyılarındaki bulunan alanlarda sualtı araştırmaları yapılmıştır. Araştırma sırasında kırık pişmiş toprak seramik ve amphora parçalarının yanı sıra metal obje de tespit edilmiştir (Fig. 108). Amphoralar form olarak incelendiğinde, iki farklı bölgeden iki farklı form

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Konya, erdoganaslan@gmail.com

¹⁰ 2017 yılı Phaselis sualtı araştırmaları için bk. Aslan *et al.* 2017, 1-13.

saptanmıştır. Bunlardan en erken örneği Hellenistik Dönem'e tarihlenen Rhodos amphorası ve MS VI. – VII. yüzyıla tarihlenen LR 1-B amphorasıdır (Fig. 109-110).

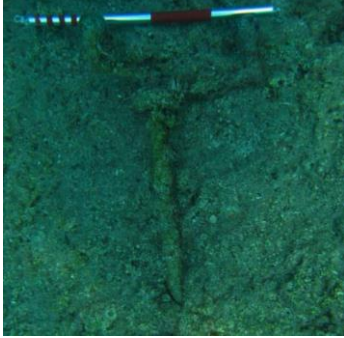

Fig. 106. Metal obje

Fig. 107. Hellenistik Rhodos Amphorası

Fig. 108. LR 1-B tipi amphora

Güney Liman Mendireği ve Güney Liman'ın iç kısmında scuba dalışlar yapılarak alan taranmıştır. 0-14 metre arası değişen derinliklere sahip olan bu bölgede kırılmış şekilde pişmiş toprak seramik parçaları, amphora kulp ve ağız kısımları ile bazı mimari bloklar tespit edilmiştir. Ayrıca bu alanda tespit edilen yarım yuvarlak formlu taş bloğun üzerine halat bağlandığı görülmektedir. Söz konusu bloğun, kıydan alınarak tonoz yapma amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir. Nitekim üzerine sarılı halat bu fikri destekler niteliktedir (Fig. 111-112). Söz konusu alanda bir diğer buluntu grubu olan amphoralardan ise formu saptanabilen, Kilikya kökenli MS V. yüzyıla tarihlenen LR 1-A tipi amphoradır (Fig. 113).

Fig. 109. Seramik Parçaları

Fig. 110. Tonoz Olarak Kullanıldığı Düşünülen Yarım Daire Şeklinde Mimari Obje

Fig. 111. LR 1-A Tipi Amphora

Önceki yıllarda araştırmasına başlanan alanlar tamamlanamadığından dolayı bu yılki araştırmalarda bu alanların tümü taranmış, ayrıca yeni bir araştırma alanı olan Güney Liman'ın batı kıyısı da tamamen taranarak araştırma sonlandırılmıştır. Fakat bu alanda form vermeyen az sayıda seramik parçasına rastlanmıştır. Araştırmalar, 5-18 metre arasında değişen derinliklerde scuba dalışlar ile gerçekleştirilmiştir.

Tüm alanlarda yapılan çalışmalar sonucunda, geçmiş yıllarda tespit edilen kültür varlıklarından farklı olarak az sayıda yeni kültür varlığı tespit edilebilmiştir. Bunun nedeni olarak ise antikçağda da bilindiği üzere sığ derinliklere serbest dalışlar yapılarak sualtında batan geminin kargosunu çıkartabiliyor olmalarıdır. Diğer bir neden ise zaman içinde dalga kuvvetiyle sualtında meydana gelen akıntıların kültür varlıklarının üzerini kum ile kapamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim gözlemlerimiz sonucu Güney Liman içine tonoz konulmadan önce demir atan teknelerin çapa-larının, deniz zemini taraması sonucunda birçok seramik parçasının ortaya çıkması bu görüşü kanıt-

lar niteliktedir. Söz konusu alanda yapılacak sualtı kazısı ile Phaselis Antik Kenti Güney Liman'ının küçük buluntularla desteklenen tarihsel sürecinin ortaya çıkarılacağı düşünülmektedir.

Epigrafi Çalışmaları (N. Tüner Önen – Ş. Kileci* – E. Alten**)

2018 Yılı Phaselis ve Teritoryumu Yüzey Araştırması kapsamında epigrafi çalışmaları teritoryum içinde yer alan Beycik-Selim, Üçoluk, Hisarçandır, Mizir ve Ekizce mevkilerinde devam ettirilmiştir. Tespit edilen yeni yazıtlar kayda geçirilmiş; daha önceden yayınlı olan yazıtlar ise¹¹ gözden geçirilerek yeniden kayıt altına alınmışlardır. Bunu yaparken ise yazıt okumada karşılaşılan sorunların çözümünde yeni teknolojilerin kullanımına yönelik uygulamalara devam edilmiş ve bu bağlamda Ekizce'de tespit edilen yazıtlardan çok yıpranmış olanlar RTI tekniği ile fotoğraflanmış ve çözümlenmiştir (bk. aşt. Sayısal Belgeleme Çalışmaları).

Epigrafi çalışmalarına, 2017 yılında da çalışılan Ekizce kutsal alanında başlanmıştır. Bu yıl tespit edilenlerle birlikte Ekizce mevkiinde toplamda 48 adet yazıt belgelenmiştir. Alanda tespit edilen yazıtlar arasında tanrı Ares'i "Yüce (= *Megalos*)" ve "Duaları İşiten (= *Epekoos*)" olarak ünleyen adaklar yanında sadece *omikron* (O) harfini içeren bir yazıt -kutsal alanın sınırını belirtmek için dikilmiş?-, büyük bir *omikron* (O) harfi ve adak yazıtını barındıran bir stel ile sadece ok ya da mızrak ucu olarak tanımlanabilecek emareler kazınmış steller belgelenmiştir. İki stelde ise hem ok/mızrak ucu çizimi hem adak yazıtı bir arada bulunmaktadır (Fig. 114-117).

Fig. 114-117. Ares Kutsal Alanında tespit edilen Adak Stellerine Örnekler

Alanda bulunan adakların hem düzgün kesilmiş steller üzerine hem de her türlü farklı boyutta -10cm-110cm arasında değişen yüksekliklerde- doğal taş üzerine kazındığı gözlemlenmiştir. Yazıtların kimisi oldukça özenli karakterizasyon gösterirken büyük çoğunluğu herhangi dönemsel bir belirleme dahi yapılmasına olanak tanımayacak denli yerel tarzda ve özensiz olarak kazınmıştır. Hem yazının kazındığı malzemenin düzgün olmayışı hem de yazıtların söz konusu özensizliği dolayısıyla çözümlenmeleri oldukça zordur. Aynı zamanda denizden yaklaşık 1300 m yükseklikte bulunan alandaki doğal şartların çetin olması da söz konusu adak taşlarının yıpranmasında etkili olmuştur.

Ekizce'de sürdürülen çalışmalar sırasında yarıdan kırılmış olarak elimize geçen kabartmalı adak steli tanrının ikonografisine yönelik tek veridir (Fig. 118). Ares betimi olduğu düşünülen kabartmanın sağ elinde mızrak sol elinde ise kalkan tasviri bulunmaktadır. Kabartma rölyefsiz diğer

* PhD., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları ABD, Antalya. senkalkileci@gmail.com

** Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Antalya. elifalten@akdeniz.edu.tr

¹¹ ASTXIX/2 nr. 12, 20, 22-23; TAM II 1214.

adak stelleri üzerinde kazınan ok/mızrak ucu betimi de bununla açıklanabilir.

Phaselis'in 37 km kuzeybatısında Kemer İlçesi'ne bağlı Ovacık Köyü Mizir Mevkii'nde yer alan Hüseyin Yazır'ın evinin duvarında üç (3) adet yayınlı yazıt tespit edilmiştir. Söz konusu yazıtlar kült yazıtı olup Meizoares Potamos için dikilmiştir (Fig. 119-121). Aynı duvarda çözümlemesi duvarın içinde olduğu için yapılamayan küçük bir sunak da tespit edilmiştir. Hüseyin Yazır'ın söylediğine göre sunak üzerinde bir atlı kabartması yer almaktadır. Yazıtların ve sunağın fotoğraflaması yapılarak estampajları alınmıştır.

Fig. 116. Kabartmalı Stel

Phaselis teritoryum sınırları içinde yer alan söz konusu kült alanında ve Mizir'da tespit edilen adak stellerinin bu denli çok olması Ares'in bölgedeki önemine işaret etmektedir. Herodotos Kserkses'in ordusunun sayımını yaptığı bölümde (VII. 76), Likya işi ikişer mızrak taşıyan ve bakır başlıklar taşıyan bir halkın Ares oraklinden bahseder. Asya Trakları ve Milyaslılar arasında saydığı bu halkın kimler olduğu kısmı ise belirsizdir.

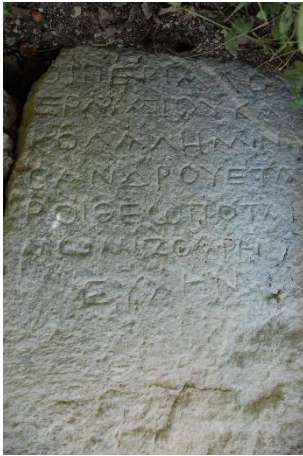

Fig. 117. AST XIX/2 nr. 20

Fig. 118. AST XIX/2 nr. 22

Fig. 119. AST XIX/2 nr. 23

Metnin bu kısmında eksiklikler vardır. Fakat burada söz konusu edilen halkın Solymler olduğu düşünülmektedir¹². Lindos kroniklerinde, Ksenagoras'ın yıllıklarına dayanılarak aktarılan, Phaselis'lilerin Athena Lindia'ya adadıkları mızrak ve oraklar üzerinde yazdığı belirtilen ifadedden (*Φασηλιῖται ἀπὸ Σολύμων τῶν Ἀθηναίων τῶν Λινδίων, Λακίου τοῦ οἰκιστῆ ἀγευμένου*)¹³ Phaselis'in Solymlerle olan ilişkisinin kentin kuruluşundan itibaren devam ettiği anlaşılmaktadır. Homeros'tan (VI 172-175 ve 204) Lykialıların soy atası olarak verilen Argos'lu Bellerophantes'in Lykia'ya geldiğinde kral Iobates tarafından, Lykialıların başına dert olan Solymlerle savaşmakla görevlendirildiği ve Bellerophantes'in oğlu Isandros'un Solymlere karşı savaşırken hayatını yitirdiği öğrenilir. Odysseia'da ise (V 282-290) Poseidon'un Solyma Dağları'nın üzerinden, denizin ortasında salıyla memleketine dönmeye çalışan Odysseus'u gördüğünden bahsedilmektedir. Burada söz konusu olan Solyma Dağları, denizden 2366 metre yükselen ve bölgenin en heybetli dağı olan Tahtalı Dağ ve onun kuzey-güney uzantılarıyla özdeşleştirilmektedir¹⁴. Zira Strabon da (XIV

¹² Gonzales 2005, 261-271.

¹³ *I.Lindos* 2 C.7; ayrıca bk. Higbie 2003, 104.

¹⁴ Frei 1993, 89.

3. 9) Phaselis'in hemen arkasında Solyma (τὰ Σόλυμα) olarak adlandırılan dağların uzandığından bahsetmektedir. τὰ Σόλυμα adlandırmasının sadece Tahtalı Dağı değil, Gelidonia Burnu'ndan yükselip Çandır Vadisi'nin doğu yakasını takiben Pamphylia Ovası'nın başlangıcına kadar uzanan Görece Dağları'nın tümünü kapsadığı düşünülmelidir. 12. yüzyılda derlenmiş anonim ansiklopedik eser Etymologicum Magnum'da, Solymler'in soy atası olan Solymos Ares'in oğlu olarak adlandırılmıştır¹⁵. Söz konusu veriler bir arada düşünüldüğünde Herodotos'un bahsettiği oraklın Ares'e, *Duaları İşiten* ve *Yüce* epithetleri ile çok sayıda adağın sunulduğu söz konusu bölgede olması beklenebilir.

2018 yılı Üçoluk Köyü mevkiine yakın dağlık topografyada yürütülen çalışmalar kapsamında, farklı noktalardaki kayalar üzerinde sınır yazıtı olarak açıklanabilecek, ya tek başına *omikron* (O) ya da *omikron* (O) ile *delta* (Δ) harflerinden oluşan bir kısaltmayı içeren yazıtlar tespit edilmiştir (Fig. 123). Harf karakterleri birbirine benzemekle birlikte dönemsel bir karakterizasyon göstermeyen söz konusu yazıtların açılımı ὄ(ρος) ve ὄ(ρος) δ(ήμου) olarak kabul edilebilir, zira bölgede delta (Δ) ile başlayan herhangi bir kent ismi bugün için bilinmemektedir. *Omikron* (O) ve *delta* (Δ) dışında herhangi bir ethnika işaret eden başka bir harfin bulunmayışı burada söz konusu edilen *halkın* kimler olduğu hususunu açıkta bırakmaktadır¹⁶. İlk yazıt Ekizce Mevkii'ndeki Ares Alanı'nın hemen doğusunda yükselen Anlica Tepe üzerinde, Yörük Yurtları olarak adlandırılan mevkiide oldukça kütleli bir kaya üzerine kazınmıştır. Bu kayalık alanın arka yüzünde ise ters duran bir ok ya da mızrak olarak tanımlanabilecek bir kabartma tespit edilmiştir (Fig. 124).

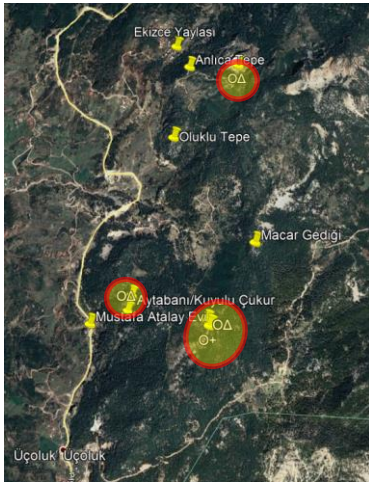

Fig. 120. Sınır Yazıtlarının Konumu

Fig. 121. Yörük Yurtları'nda tespit edilen Sınır Yazıtı

Diğer üçü ise yerel halk tarafından Katran Dağı olarak adlandırılan ve Üçoluk'un kuzeydoğusunda yükselen kütlenin batı eteğinde bulunan Feslikanlı/Kuyulu Çukur mevkiindedir. İlk ikisi 1575 m yüksekliğindeki aynı mevkide, birbirinden yaklaşık 200 metre mesafede iki ayrı kaya üzerindedir. İlki küçük boyutlu bir kaya kütlesinin ön yüzüne kazınmış bir *omikron* (O) harfini içerir.

Bu alanın yaklaşık 200 m kadar güneydoğusunda, oldukça kütleli bir kaya bloğu üzerinde de ikinci yazıt bulunmaktadır. Bu yazıt kayanın köşe yapan yerine kazınmıştır, *omikron* (O) bir kısımda, *delta* (Δ) ise diğer kısımda yer alır (Fig. 125-126).

¹⁵ Etym. Magn. s.v. Σόλυμοι

¹⁶ Tyriaion teritoryumunda tespit edilen benzer sınır yazıtları için krş. Naour 1978, 113 nr. 13 (= SEG XXVII 1244). Khalkidike Yarımadası üzerinde Hierissos'ta tespit edilen ve δ(ήμος)'un yanında halkın adında gösteren sınır yazıtı için krş. Sève – Feissel 1979, 318 nr. 76.

Sonuncu yazıt ise aynı dağın daha alt kotunda (1428 m), yine batı yüzde, Ay Tabanı / Sulu Çukur olarak adlandırılan mevkiide bulunmaktadır. Buradaki yazıtta sadece *omikron* harfi korunmuştur, *delta* ise muhtemelen kayanın kırılan kısmında kalmıştır (Fig. 127). Kaçak kazıcılar bu yazıtın hemen önünde oldukça derin bir kazı çukuru oluşturmuşlardır (Fig. 128).

Fig. 122. Feslikanlı Çukur 2. Sınır Yazıtı

Fig. 123. Feslikanlı Çukur İlk Sınır Yazıtı

Fig. 124. Ay Tabanı/ Sulu Çukur

2018 yılı epigrafi araştırmaları kapsamında Hisarçandır Armutcuk ve Palamutlar (Fillara) mevkilerinde tespit edilen üç lahit ile Beycik, Selim mevkiinde tespit edilen bir lahit mezar üzerinde çalışılmıştır. Armutcuk mevkiindeki kaya lahdi üzerindeki yazıt tamamen aşınmış durumdadır. Palamutlar mevkiindeki lahitler de oldukça aşınmış durumdadır. Her iki lahit RTI ve fotogrametri metotlarıyla belgelenmiştir. Bunlardan Hisarçandır (Fillara) Palamutlu Mahallesi'nde Ramazan Hız'ın arazisi içinde yer alan lahit üzerindeki yazıtın tamamen aşındığı söylenebilir. Palamut mahallesinin doğusunda, Kumluca-Antalya karayolunun yaklaşık 100 m batısında tespit edilen lahdin mezar yazıtı üzerinde çalışmalar devam etmekle birlikte söz konusu lahdin [τὴν σ]ωμα-τοθή[κην] Aurelius Oniallis (Aûp. Ονιαλλίς) tarafından ailesi için yaptırıldığı ve mezara karşı işlenecek olan suçların cezasının Athena Polias'ın kasasına (Ἀθηνᾶ Πολιάδι) 500 (φ') *denarii* olarak ödenmesi gerektiği çözümlenmiştir.

Tahtalı Dağı'nı doğu-güneydoğu eteklerinde Antalya-Kumluca yolunun 3 km batısında derin bir vadinin güney tarafında, Selim mevkiindeki tarlalık alanda tespit edilen yazıtın da RTI kaydı alınmıştır. Yazıt üzerinde sürdürülen çalışmalar sonucunda 11 satır olduğu saptanan yazıtın ilk beş satırının yayınlı olduğu anlaşılmıştır.

Kent içinde yürütülen çalışmalarda ise Hadrianus Kapısı'nın hemen güneydoğu tarafında, akropolis tepesinin güney batı ucunda, Güney Liman'daki geç dönem iskele yapısına doğru devam eden üç girişli duvar yapısının doğu tarafında daha önceki yıllarda tespit edilen ve parçalara ayrılmış iki onur yazıtı üzerinde de çalışmalar yürütülmüştür. Söz konusu yazıtlar duvarın yıkıntıları arasında çıkarılmış ve restore edilmişlerdir. Bu yazıtlardan ilki imparator Traianus'u onurlandırır¹⁷. Diğer yazıt ise imparator Lucius Verus içindir (Fig. 129)¹⁸.

Fig. 125. Ay Tabanı/ Sulu Çukur, kaçak kazı çukuru

¹⁷ Blackman 1981, 145 vd. nr. 3 (levha 72, 1).

¹⁸ Tüner Önen 2015, 972-979.

Fig. 126. Traianus ve Lucius Verus onurlandırma yazıtları kaidelerinin restorasyon çalışmaları

Sayısal Belgeleme Çalışmaları (A. Akçay*)

2018 yılı Phaselis kazı ve araştırmaları kapsamında, kent teritoryumunda tespit edilen arkeolojik/epigrafik kültür varlıklarının sayısal belgeleme çalışmaları; Ekizce, Beycik, Hisarçandır, Uzuntaş ve Tekirova mevkilerinde yürütülmüştür. Bu bölgelerde tespit edilen materyal kültür kalıntıları; çiftlik yapıları, kaya kabartmaları, lahitler ve yazıtlar gerek yersel yöntemlerle gerekse uzaktan algılama metotları kullanılarak kayıt altına alınmıştır.

2017 yılında tespit edilen, Üçoluk Mahallesi Ekizce Yaylası Tahtacı Mezarlığı'nda bulunan Ares kült alanında sayısal belgeleme çalışmalarına devam edilmiştir. Bölgede bir önceki yıl yürütülen arazi çalışmalarında tespit edilen, çoğu aşınmış durumda bulunan ve okunmasında güçlük çekilen yazıtlar RTI ve fotogrametri metotlarıyla belgelenmiştir¹⁹. Alanda akıntı haldeki yazıt bloklarının bulunduğu eğimli topografya, drone yardımıyla kaydedilmiş ve yürütülecek epigrafi araştırmaları için envanterleme çalışmaları başlatılmıştır (Fig. 129).

Ekizce Ares Kutsal Alanı epigrafi çalışmalarında belgelenen yazıtların korunma durumlarına bakıldığında büyük bir çoğunluğunun yüzeyinde deformasyon gözlemlenmektedir. Uzun yıllar doğal şartlara maruz kalmaları sonucu oluşan bu yıpranmalar nedeniyle yazıtların alanda okunması ve transkripsiyonun yapılması oldukça güç hale gelmektedir. Sayısal belgeleme çalışmaları kapsamında gerek bu zorluğu aşmak gerekse kültür mirasımızı dijital ortamda muhafaza edebilmek için RTI ve fotogrametri metotları kullanılarak yazıtlar kayıt altına alınmıştır²⁰ (Fig. 130-131).

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları ABD., Antalya, aykanakcay@akdeniz.edu.tr

¹⁹ 2017 yılı çalışmaları için bk. Arslan – Tüner Önen 2018, 315.

²⁰ Akçay 2016, 1-16.

Fig. 127. Ekizce Ares Kutsal Alanı Genel Görünümü, Hava Fotoğrafı

Fig. 128-131. Ares kutsal alanında RTI kaydı alınan 4.Y.56 envanter no'lu yazıtın sayısal analiz detayları

Üçoluk Mahallesi'nde devam eden çalışmalarda Yongalı Semt, Yörük Yurtları mevkiinin kuzeyinde kayalık alanlara kazınmış kabartmalar tespit edilmiştir. Aşınmış durumdaki kaya kabartmaları ve OΔ harflerinin bulunduğu noktalar belgelenmiştir. Kabartmaların önünde oldukça derin kaçak kazı çukurları bulunması ya da yüksek konumda bulunmaları sebebiyle RTI kurulumu yapılmamış, yakın mesafe fotogrametri verisi alımı tercih edilmiştir (Fig. 132).

Fig. 132. Yörük Yurtları Mevkii, kayaya oyulmuş kabartmaların fotogrametrik görünüşleri

Hisarçandır Mahallesi Örencik Damı mevkiinde bulunan semerdamlı kaya lahdinin tespiti sırasında, lahdin yakınında tespit edilen 8 odalı bir çiftlik kompleksinin bulunduğu alan; ve bununla birlikte Tekirova Mahallesi Kepez Mevkii'nde tespit edilen çiftlik yerleşimlerinin duvar sıralarının takip edilebilmesi için drone yardımıyla havadan belgeleme yoluna gidilmiştir. DJI Phantom 4 Advanced marka/model *drone*'un kullanıldığı belgeleme çalışmalarında *Drone Deploy* programı yardımıyla bu alanların otonom *orthofoto*su çıkartılmıştır. Çiftliklerin bulunduğu alanlar, mobil cihaz ile belirlendikten sonra *Drone Deploy* yazılımı aracılığıyla %77 birleştirme oranı kullanılarak veri kaydı alınmıştır. Tekirova Kepez Çiftliği'ndeki 10 dönümlük alan 40 metre uçuş yüksekliğinde otonom uçuş sırasında kaydedilen 84 fotoğraftan oluşturulan, 1.6 cm/px çözünürlüğe sahip alan verisi; Hisarçandır Çiftliği, 33 dönümlük alan, 75 metrelik irtifadan 6 dakikalık otonom uçuş ile kaydedilen ve 99 adet görüntü verisiyle işlenen 7.5 cm/px çözünürlüğünde alan görüntüsü oluşturulmuştur. Elde edilen bu görüntü verileri üzerinden 3 boyutlu model ve orthofoto/orthomosaic çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Fig. 133-134).

Fig. 133-134. Tekirova ve Hisarçandır çiftliklerinin Google Earth görüntüleri üzerine koordinatlı olarak konumlandırılmış *orthofoto* görüntüleri

Tahtalı Dağı'nın doğu-güneydoğu eteklerinde semerdamlı bir lahit tespit edilmiştir. Lahit teknesi üzerinde bulunan ve sol tarafı kısmen tahribata uğramış *tabula ansata*'da yer alan yazıt, epigrafik analizi yapılmak üzere RTI metodu ile kaydedilmiştir. Söz konusu mezar yazıtı E. Kalinka tarafından (TAM II/3 1214) 5 satır olarak yayınlanmıştır. Çalışmalarımız sırasında 12 satır olduğu tespit edilen mezar yazıtının hassas ve doğru okumalarının yapılabilmesi için RTI destekli analiz çalışmaları devam etmektedir (Fig. 135-136).

Fig. 135-136. Beycik mevkiinde kaydedilen semerdamlı lahit teknesine ait *tabula ansata* içerisinde yer alan yazıtı ait fotoğraf ve RTI analiz (diffuse gain) görüntüsü

2017 yılı teritoryum çalışmaları sırasında Üçoluk Yaylası'nın Uzuntaş Mevkiinde tespit edilen yak. 20 m yüksekliğindeki bir kayalığın terasına merdiven işlenerek inşa edilen khamosorion ve aynı kayalığın kuzeyinde tespit edilen kare formuna sahip kaya işliğinde sayısal belgeleme çalışmaları yürütülmüştür. *Drone Deploy* yazılımı aracılığıyla mezarın ve işliğin bulunduğu kaya kütesinin kapladığı ~500 m²'lik alan merkeze konumlandırılarak 10 dönümlük bir alan karelajlara bölünmüş ve otonom uçuş planı çıkartılmıştır. Plan dahiinde 45 m yükseklikte 6 dakikalık drone uçuşu sırasında 75 adet hava fotoğrafı kaydedilerek alanın orthofoto'su ve sayısal arazi modeli (SAM) ile birlikte kaya kütesinin 3 boyutlu modeli üretilmiştir (Fig. 137-138).

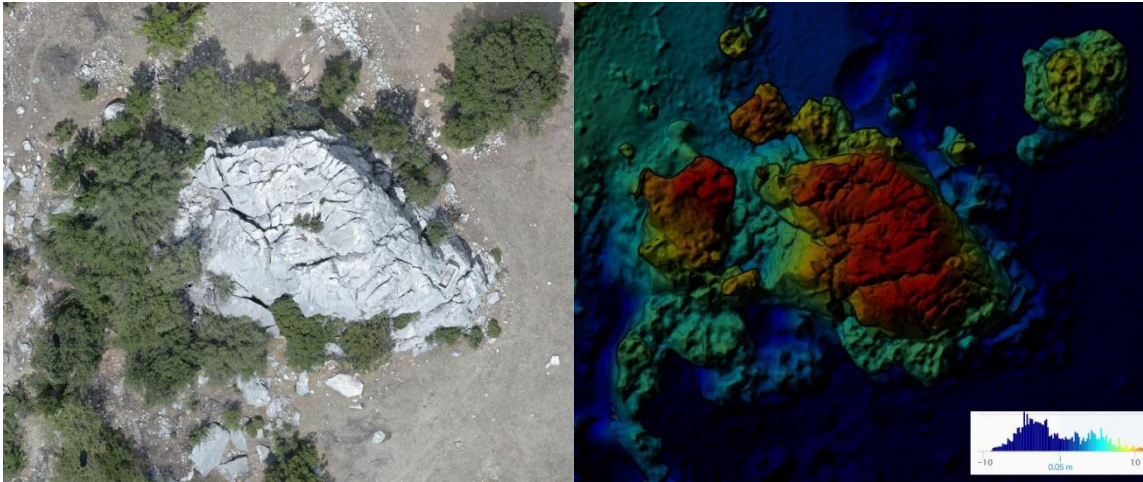

Fig. 137. Uzuntaş Kaya Lahdi orthofoto görünümü

Fig. 138. Uzuntaş Kaya Lahdi Sayısal Yükseklik Modeli

Bunun yanı sıra kaya kütesine işlenmiş lahit mezar ve işlik, yüksek çözünürlüklü fotoğraf makinesi yardımıyla kaydedilmiş ve hava görüntüleriyle birleştirilmiştir. Elde edilen veriler *Agisoft Metashape Pro.* yazılımı kullanılarak bilgisayar ortamında işlenmiş ve alanda bulunan materyal kültür kalıntıları sayısal ortama aktarılmıştır.

Teritoryum çalışmalarında sayısal görüntüleme metotları kullanılarak kaydedilen bir diğer buluntu ise Hisarçandır Palamutlar mevkiinde bulunan kırma çatılı lahit teknesidir. Ön yüzde yer

alan 12 satırlık yazıt ve etrafındaki ikonografik tasvirlerin daha net görüntülenebilmesi ve gözle görülemeyen detayların açığa çıkarılması için lahit üzerinde fotogrametri ve RTI çalışmaları yapılmıştır (Fig. 139).

Fig. 139. Palamutlar mevkii kırma çatılı lahit fotoğrafı ve RTI (*specular enhancement*) görüntüsü

2018 yılı Phaselis Kazıları kapsamında kent merkezinde yürütülen sayısal belgeleme çalışmalarına Hadrianus Kapısı odağında devam edilmiştir. “*Phaselis'teki Hadrianus Kapısı'nın ve İmparator Hadrianus ile Ailesine Adanmış Yazıtların Belgeleme, Koruma /Sağlamlaştırma ve Sergileme Projesi*” çerçevesinde çalışmalar yürütülmüştür*. Projenin amacı; Phaselis'in ticari, sosyal ve kültürel cazibe merkezini teşkil eden ana caddesi ile merkezi limanını, güney limana bağlayan bu görkemli kapının son teknolojik yöntemlerle hassas ve doğru bir biçimde belgelenmesi, korunması/sağlamlaştırılması ve yerinde sergilenmesidir. Bu bağlamda alanda sergilenmesi planlanan ve 60 parçadan oluşan *geison*, *friz* ve *arşitrav* bloklarının Structure from Motion (SfM) teknolojisiyle oluşturulan fotogrametrik üç boyutlu sayısal modelleri üzerinde, mimari ekip üyemiz Ayça Akçay tarafından sanal restitüsyon ve restorasyon çalışmaları yürütülmüştür. Çoğu kırılmış ve yüzeyi aşınmış durumda olan blokların eksik kısımları fotogrametrik verilerin yanı sıra, *Autodesk 3dsMax*, *MeshMixer* ve *ZBrush* üç boyutlu modelleme ve düzenleme yazılımları kullanılarak orijinaline uygun olarak tamamlanmaya başlanmıştır.

Proje kapsamında Hadrianus Kapısı'nın ölçekli bir kopyasının sayısal veriler üzerinden üretilmesi ve alanda sergilenmesi amacıyla Ultimaker 3 Ext. marka üç boyutlu yazıcı kullanılmıştır. Anıtsal kapıya ait blokların dijital ortamda üretilmesinin ardından 3B yazıcı aracılığıyla fiziksel olarak küçültülmüş ölçekli basımı ve sergileme çalışmalarına başlanmıştır. Kazı dönemi boyunca her bir parça 1/10 mm hassasiyetinde oluşturulan fotogrametrik veriler üzerinden üretilmiş ve eksik kısımları tamamlanan sayısal modeller kullanılarak, yazıcıdan örnek çıktıları üretilmeye başlanmıştır (Fig. 140).

2018 yılı Phaselis Kazısı sayısal belgeleme çalışmaları kapsamında Hadrianus Kapısı araştırmalarına odaklanılmış ve teknolojinin bilime sunduğu belgeleme metotları kullanılarak yapı sayısal ortama aktarılmıştır. Aktarılan veriler üzerinden gerek dijital gerekse fiziksel rölöve, restitüsyon ve restorasyon çalışmaları yürütülmeye devam etmektedir.

Fig. 140. Geison bloğunun alandaki mevcut fotoğrafı ve üç boyutlu yazıcıdan üretilen tamamlanmış ölçekli modeli

* *Phaselis'teki Hadrianus Kapısı'nın ve İmparator Hadrianus ile Ailesine Adanmış Yazıtların Belgeleme, Koruma/Sağlamlaştırma ve Sergileme Projesi*, Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Koordinasyon Birimi tarafından SBA-2018-3641 no'lu proje kapsamında desteklenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- Akçay 2016 A. Akçay "Epigrafi Araştırmalarında Yeni Bir Belgeleme ve Analiz Metodu Olarak RTI". *MJH* VI/2 (2016) 1-16.
- AST *Araştırma Sonuçları Toplantısı*. Ankara
- Arslan – Tüner Önen 2018 M. Arslan - N. Tüner-Önen, "Phaselis, 2017 Yüzey Araştırmaları ve Kazı Çalışmaları". *Phaselis* IV (2018) 295-323
- Aslan *et al.* 2017 E. Aslan, Y. Kılıç, U. Orhan, "Phaselis Güney Limanı". *Phaselis* IV (2018) 1-13
- Atila *et al.* 1994 İ. A. Atila – S. B. İzgiz – B. Karakurt, "1992 Yılı Phaselis Çevre Düzeni ve Temizlik Çalışmaları". 4. Müze Kurtarma Kazıları Semineri 26-29 Nisan 1993. Ankara (1994) 429-455.
- Bayburtluoğlu 1983 C. Bayburtluoğlu, "1982 Phaselis Kazısı Raporu". *KST* V (1983) 181-189.
- Bayburtluoğlu 1984 C. Bayburtluoğlu, "1983 Phaselis Kazısı Raporu". *KST* VI (1984) 301-312.
- Blackman 1981 D. J. Blackman, "The Inscriptions". Ed. J. Schäfer, *Phaselis. Beiträge zur Topographie und Geschichte der Stadt und ihrer Häfen* (Ist. Mitt. Beiheft 24). Tübingen (1981) 138-163.
- Frei 1993 P. Frei, "Solymer – Milyer – Termilen – Lykier. Ethnische und politische Einheiten auf der lykischen Halbinsel". Eds. J. Borchhardt - G. Dobesch, *Akten des II. Internationalen Lykien-Symposiums (Wien, 6.-12. Mai 1990)*. Viena (1993) 87-97.
- Gonzales 2005 M. Gonzales, "The Oracle and Cult of Ares in Asia Minor". *Greek, Roman, and Byzantine Studies* 45 (2005) 261-283.
- Gürel 2016 B. Gürel, "Phaselis Batı ve Kuzeybatı Nekropolis'leri". *MJH* VI/2 (2016) 279-297.
- Higbie 2003 C. Higbie, *The Lindian Chronicle and the Greek Creation of Their Past*. Oxford 2003.
- I. Lindos* C. Blinkenberg, *Lindos II. Inscriptions*. (Lindos. Fouilles et Recherches 1902 – 1914). Berlin - Copenhagen 1941.
- KST* *Kazı Sonuçları Toplantısı*. Ankara
- Mergen 2016 Y. Mergen, "Phaselis 2016 Yılı Çalışmaları Işığında Akropolis Özelinde Doğu Roma Dönemi Kent Planı ve Mimarisi Üzerine Ön Değerlendirmeler". *Phaselis* III (2017) 163-173.
- Mergen 2018 Y. Mergen, "Phaselis Antik Kentinin Dönüşüm Sürecine Dair Yeni Bulgular". *Phaselis* IV (2018) 147-159.
- Mergen – Bilgin 2016 Y. Mergen – A. R. Bilgin, "Phaselis Akropolis'indeki Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi Yerleşimine Ait Değerlendirmeler". *Phaselis* II (2016) 123-132.
- MJH* *Mediterranean Journal of Humanities*. Antalya 2011-
- Naour 1978 C. Naour, "Tyriaion en Cabalide". *ZPE* 29 (1978) 91-114.
- Özbek 1994 Y. Özbek, "Myra, Tlos ve Phaselis Tiyatroları Araştırmaları". *AST* 11 (1994) 397-404.
- Schäfer 1981 J. Schäfer (ed.), *Phaselis. Beiträge zur Topographie und Geschichte der Stadt und ihrer Häfen* (Ist. Mitt. Beiheft 24). Tübingen 1981.
- SEG* *Supplementum Epigraphicum Graecum*. 1-25 Leiden 1923; 26-27 Alphen 1979-1980; 28 vdd.; Amsterdam 1982-
- Sève – Feissel 1979 M. Sève – D. Feissel, "La Chalcidique vue par Charles Avezou (avril-mai 1914). Notes de voyages et inscriptions". *BCH* 103/1 (1979) 229-326.
- TAM* *Tutuli Asiae Minoris*. Vindobonae 1901-1989.
- Tüner Önen 2015 N. Tüner Önen, "Lucius Verus'un Doğu Seferine İlişkin Phaselis'ten Yeni Bir Belge". Eds. B. Takmer, E. N. Akdoğan Arca – N. Gökalep Özgül, *Vir Doctus Anatolicus. Studies in Memory of Sencer Şahin*. Sencer Şahin Anısına Yazılar. İstanbul (2015) 972-979.
- ZPE* *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*. Bonn 1967-